

Kupiec wenecki

WILLIAM SHAKESPEARE

Kupiec wenecki

DRAMAT W PIĘCIU AKTACH

TŁUM. LEON ULRICH

OSOBY:

DOŻA WENECKI

KSIĄŻĘ MAROKA

KSIĄŻĘ ARAGONII

ANTONIO, kupiec wenecki

BASSANIO, przyjaciel Antonia

GRACJANO |

SOLANIO |

SALERIO | przyjaciele Antonia i Bassania

LORENZO, zakochany w Jessice

SHYLOCK, Żyd

TUBAL, Żyd, przyjaciel Shylocka

LANCELOT GOBBO, błazen, sługa Shylocka

STARY GOBBO, ojciec Lancelota

LEONARDO, sługa Bassania

BALTAZAR |

STEFANO | słudzy Porcji

PORCJA, bogata dziedziczka

NERISSA, jej służąca

JESSICA, córka Shylocka

PANOWIE WENECCY, URZĘDNIICY TRYBUNAŁU, ODŹWIERNY WIĘZIENIA, SŁUDZY.

Scena częścią w Wenecji, częścią w Belmont, majątku PORCJI na statym lądzie.

AKT PIERWSZY

SCENA I

Ulica w Wenecji.

Wchodzą ANTONIO, SALERIO i SOLANIO.

ANTONIO

Prawdziwie, nie wiem, dlaczego tak smutny;
I siebie, i was, jak mówicie, nudzę;
Ale jak na mnie spadła ta tęsknota,
Z czego się składa, jak się wyrodziła,
Sam nie wiem dotąd.
Smutek ten wszystkie myśli mi tak mąci,
Że sam się nieraz ledwo poznać mogę.

SALERIO

Myśl twa z morskimi tłucze się falami,
Gdzie twe okręty z rozpuszczonym żaglem,
Jak oceanu bogaci mieszczanie
Lub, że tak powiem, morskie dziwowisko,
Z pogardą patrzą na kramarskie barki,
Które pokorne biją im pokłony,
Gdy je tkanymi mijają skrzydłami.

Okręt

SOLANIO

Gdybym ja wodzie swe powierzał mienie,
Wierzał mi, lepsza uczuć moich częśćka
Tam by za moją pobiegła nadzieją;
I ciągle trawę wyrywałbym z ziemi,
Ażeby odkryć, skąd wiatr teraz wieje;
Po mapach ślepił porty, groble, tamy;
I wszystko, co mym statkom grozić może,
W duszy by mojej smutek rozbudzało.

Handel, Okręt,
Niebezpieczeństwo, Strach

SALERIO

Sam oddech, którym studziłbym mą zupę,
Febryczne¹ zimno w serce by mi wlewał
Na myśl, co może wielki wiatr wśród morza.
Nie mógłbym patrzeć na klepsydry piasek
I wraz² nie myśleć o morskich mieliznach,
Nie widzieć, jak tam bogaty mój „Andrzej”³
Niżej swych boków pochylonym masztem
Grób swój całuje. Nie stawiałbym nogi
W kamiennych ścianach świętego kościoła
I wraz nie myślał o skałach podwodnych,
O które statek mój trącając piersią,
Wonne korzenie rozsiałyby po morzu,
Fale ryczące w jedwab mój ustroił;
Słowem, przed chwilą być panem tak wielkim,
Po chwili — niczym. Kiedy o tym myślę,

Handel, Okręt,
Niebezpieczeństwo, Strach

¹febryczny — taki jak w febrze, tj. gorączce połączonej z silnymi dreszczami. [przypis edytorski]

²wraz (daw.) — zarazem, równocześnie. [przypis edytorski]

³bogaty mój „Andrzej” — mowa o statku; nazwa jest aluzją do hiszpańskiego galeonu zdobytego przez Anglików podczas morskiego rajdu na Kadyks (1596), przemianowanego z „San Andres” na „Saint Andrew”. [przypis edytorski]

Czyż mogę zaraz nie myśleć i o tym,
Że jeśli moja sprawdzi się obawa,
Długiego smutku dnie na mnie czekają?
Daremno przeczyć. Antonio jest smutny,
Bo myśli o swych towarach na morzu.

ANTONIO

Nie, przyjaciele. Dzięki mojej doli
Nie jeden statek majątek mój niesie,
Nie w jednym miejscu, i co bądź wypadnie,
Rok ten mojego losu nie jest panem.
Smutków mych źródłem nie myśl o towarach.

SALERIO

To może miłość?

ANTONIO

Co za przypuszczenie!

SALERIO

Ani też miłość? Więc pozwól powiedzieć:
Dlategoś smutny, żeś nie jest wesoły;
I równie łatwo byłoby ci tańczyć,
Mówić, żeś wesół, bo nie jesteś smutny.
Przysięgam na dwie Janusowe⁴ głowy,
Natura lepi zabawne figury:
U jednych radość ciągle z ocz wygląda,
Śmieją się ciągle, jak gdyby papugi
Na kobzy⁵ odgłos; drudzy, z kwaśną miną,
Nigdy w uśmiechu zębów nie pokażą,
Choć Nestor⁶ świadczy, że żart śmiechu godny.

Wchodzą BASSANIO, LORENZO i GRACJANO.

SOLANIO

Otóż szlachetny twój krewny Bassanio,
Gracjan, Lorenzo. Bywajcie więc zdrowi,
W lepszym was teraz zostawiamy kole.

SALERIO

Gdyby nie przyszli godniejsi ode mnie,
Byłbym tu został, żeby cię rozerwać.

ANTONIO

Waszą obecność zawsze drogo cenię.
Przypuszczam teraz, że wam interesa
Korzystać każą z pierwszej sposobności.

SALERIO

Więc do widzenia, łaskawi panowie.

⁴*Janus* (mit. rzym.) — bóg początków, przejść i zmian, opiekun drzwi, bram i mostów, zwyczajowo przedstawiany z dwiema twarzami. [przypis edytorski]

⁵*kobza* — tu: dudy, instrument muzyczny złożony z miecha skórzanego i przytwierdzonych do niego piszczałek. [przypis edytorski]

⁶*Nestor* (mit. gr.) — król Pylos, najstarszy uczestnik wojny trojańskiej, symbol wieku i związanego z nim doświadczenia. [przypis edytorski]

BASSANIO

Kiedyż się znowu pośmiejemy społem?⁷
Rzadcy z was goście od pewnego czasu.

SALERIO

Będziem korzystać z pierwszej sposobności.

Wychodzą SALERIO i SOLANIO.

LORENZO

do BASSANIA

Skoro znalazłeś Antonia, odchodzim,
Ale pamiętaj, że razem na obiad
Spotkać się mamy.

BASSANIO

Nie chybię⁸ godziny.

GRACJANO

Antonio, w twarzy twej czytam cierpienie;
Światowe rzeczy zbyt wysoko cenisz:
Traci je, kto je kupuje tak drogo.
Wierzaj mi, wielka, dziwna w tobie zmiana.

ANTONIO

I ja też świat ten, ile wart jest, cenię,
Jak scenę, kędy każdy gra swą rolę;
A mnie tragiczna rola się dostała.

Theatrum mundi

GRACJANO

To ja znów śmieszka wolę przyjąć rolę:
Niech przyjdą zmarszczki wśród tańców i śmiechu.
Wolę, niech wino śledzionę przepali,
Niż żeby serce zmroziły westchnienia.
Czemuż ma człowiek z gorącą krwią w żyłach
Siedzieć jak posąg starego pradiadka
I spać, czuwając, ciągle w złym humorze,
Zawlec się w końcu w królestwo żółtaczki?
Słuchaj, Antonio, a słowa te przyjaźń
Natchnęła szczerą: są na ziemi ludzie,
Na których twarzy, jak stojącej wodzie,
Rozmyślna ciszy zsiada się skorupa,
Aby ich ubrać w mądrość i powagę,
Nadać im pozór głębokości myśli;
Zda⁹ się, że prawią¹⁰: »Jam jest pan Wyrocznia,
A gdy ja mówię, niech i pies nie szczeka«.
O, mój Antonio, niemało znam ludzi,
Którzy dlatego za mądrych uchodzą,
Że ciągle milczą; a nie wątpię wcale,
Że byle tylko otworzyli usta,
Będą przeszkodą zbawieniu słuchacza,

Carpe diem

⁷*społem* (daw.) — wspólnie, razem. [przypis edytorski]

⁸*nie chybić* (daw.) — dotrzymać czegoś, nie zawieść. [przypis edytorski]

⁹*zda się* — zdaje się, wydaje się. [przypis edytorski]

¹⁰*prawić* (daw.) — mówić, opowiadać. [przypis edytorski]

Bo swoim bliźnim głupców da on imię¹¹.
Lecz później o tym pogadamy dłużej;
Teraz cię proszę, na ten smutny haczyk
Nie łów kielbika¹² głupców — próżnej chwały.
Śpieszmy, Lorenzo. Bądź zdrow, przyjacielu,
Moje kazanie skończę po obiedzie.

LORENZO

Więc zostawiamy cię aż do obiadu.
I ja być muszę jednym z niemych mędrców,
Gracjano bowiem mówić mi nie daje.

GRACJANO

Żyj tylko ze mną ze dwa lata dłużej,
A brzmień własnego zapomnisz języka.

ANTONIO

I mnie by przedmiot ten gadułą zrobił.

GRACJANO

Co daj ci Boże! Ja chwałę milczenie
Tylko w wędzonym wołowym ozorze,
Tylko w dziewczynie, co nie jest na sprzedaż¹³.

GRACJANO i LORENZO *odchodzą*.

ANTONIO

I cóż to wszystko znaczy?

BASSANIO

Gracjano plecie nie do rzeczy bardziej niż ktokolwiek w całej Wenecji. Rozsądne myśli
u niego jak dwa ziarnka pszenicy w dwóch korcach¹⁴ plew schowane; trzeba ci szukać
dzień cały, nim je znajdziesz, a gdy znajdziesz, zobaczysz, że nie było czego szukać.

Rozum, Głupota

ANTONIO

Powiedz mi teraz, co to za kobieta,
Do której tajną ślubujesz pielgrzymkę?
Wszak dziś mi wszystko wyjawić przyrzekłeś.

BASSANIO

Wiesz o tym dobrze, kochany Antonio,
Jak zadłużyłem dziedziczny majątek,
Życie na wyższą trochę wiodąc skalę,
Niż dozwalały szczupłe me dochody.
A nie myśl, proszę, bym się na to żalił,
Że mi z dawnego spuścić trzeba tonu.
Dziś myślę tylko, jak bym mógł z honorem
Wyplacić długi, w które mnie lat młodych
Zbytńia rozrzutność ciężko uwikłała.
Tobie najwięcej winienem w miłości,

¹¹*Będą przeszkodą zbawieniu słuchacza, bo swoim bliźnim głupców da on imię* — odniesienie do wersetu biblijnego Mt 5,22: „A kto by rzekł bratu swemu: Raka, będzie winien rady. A kto by rzekł: Głupcze, będzie winien ognia piekielnego” (tłum. Jakuba Wujka). [przypis edytorski]

¹²*kielbik* (zdr.), *kielb* — ryba słodkowodna z rodziny karpiowatych. [przypis edytorski]

¹³*w dziewczynie, co nie jest na sprzedaż* — w znaczeniu: „niesprzedawalnej, nienadającej się do sprzedaży”, tj. niezamężnej kobiecie, która przekroczyła zwykły wiek zawierania małżeństwa, podstarzałej. [przypis edytorski]

¹⁴*korzec* — dawna jednostka objętości towarów sypkich; także: naczynie służące do przechowywania zboża. [przypis edytorski]

Tobie w pieniądzech; w przyjaźń twoją ufny,
Dziś ci wyjawię plany i zamiary,
Jak się uiszczyć ze wszystkich chcę długów.

ANTONIO

Dobry Bassanio, mów ze mną otwarcie;
A jeśli plan twój, jak życie tve dotąd,
Z drogi honoru nie zejdzie w manowce,
Moja szkatuła, osoba, me wszystko
Stoi otwarte na twoje rozkazy.

BASSANIO

Kiedym był dzieckiem, a straciłem strzałę,
W tęż samą stronę wystrzeliłem drugą,
Z tą samą siłą, lecz większą bacznością¹⁵,
A tak, na stratę narażając obie,
Nieraz mi obie znaleźć się udało.
Dziecinny przykład dlatego przywodzę,
Że co mam mówić, równie jest niewinne.
Wiele¹⁶ ci winien; jak pusty¹⁷ młodzieniec,
Wszystkom to stracił; lecz jeżeli zechcesz
W tę samą stronę strzałę cisnąć drugą,
Ja, z niej mojego nie spuszczać oka,
Nie wątpię wcale, że lub obie znajdę
Albo przynajmniej drugą ci powrócę,
Za pierwszą wdzięcznym zostając dłużnikiem.

ANTONIO

Wszak znasz mnie dobrze i tylko czas tracisz,
Do mego serca mówiąc z ogródkami.
Szczерze ci wyznam, że mnie krzywdzisz więcej,
Wątpiąc na chwilę o mej gotowości,
Niż gdybyś całe me zmarnował mienie.
Powiedz otwarcie, co w twoim mniemaniu
Dla twej usługi zrobić jestem zdolny,
A jestem gotów. Czeka na odpowiedź.

BASSANIO

Jest w Belmont¹⁸ młoda, bogata dziedziczka,
Piękna, piękniejsza nad wszelkie wyrazy,
A cnoty pełna. Kiedyś z jej żrenicy
Nieme poselstwo, szczęśny¹⁹, odebrałem.
Imię jej Porcja; a mierzyć się godna
Z córką Katona, Brutusową Porcją²⁰.
Piękność jej znana całemu jest światu,
Bo cztery wiatry, z czterech końców ziemi,
Zwiewają do niej świetnych zalotników.

Uroda

¹⁵baczność — uwaga, czujność. [przypis edytorski]

¹⁶Wiele ci winien — skrócone od: Wiele [jeste]m ci winien. [przypis edytorski]

¹⁷pusty (daw.) — lekkomyślny. [przypis edytorski]

¹⁸Belmont — nazwa siedziby bogatej dziedziczki zapożyczona przez Szekspira z jego głównego źródła do *Kupca weneckiego*: pierwszej noweli czwartego dnia ze zbioru *Il Pecorone* Ser Giovanniego Fiorentino. [przypis edytorski]

¹⁹szczęśny — szczęśliwy, obdarzony szczęściem. [przypis edytorski]

²⁰Porcja (ok. 70–ok. 43 p.n.e.) — córka Katona Młodszego, żona Marka Brutusa, jednego z przywódców spisku przeciwko Juliuszowi Cezarowi; przez Plutarcha opisywana jako młoda i piękna; Szekspir sportretował ją w tragedii *Juliusz Cezar*, napisanej kilka lat po *Kupcu weneckim*. [przypis edytorski]

Jasne jej włosy wiją się na skroniach
W bogatych splotach, jakby złote runo,
Zmieniają Belmont na kolchidzkie brzegi²¹,
Do których Jazon²² niejedną się puszcza.
O, gdybym tylko wynalazł sposoby
Dotrzymać placu mym współzalczykom,
Jakieś przeczucie szepcze mi do ucha,
Że tam, że w Belmont szczęście na mnie czeka.

ANTONIO

Wiesz, że na morzu całe moje mienie,
Że nie mam teraz w domu gotowizny²³
Ani sposobów zebrać jej dość śpiesznie,
Lecz próbuj, co mój kredyt w mieście może;
Wszystkie ofiary ponieść jestem gotów,
Byle cię godnie do Belmont wyprawić.
Szukajmy tylko, gdzie gotowy pieniądz,
A ja pożyczki znajdę już sposoby
Na mą rękojmię lub dla mej osoby.

Wychodzą.

SCENA II

Belmont. Pokój w domu PORCJI.

PORCJA i NERISSA.

PORCJA

Wierzą mi, Nerisso, ten wielki świat znudził już małą moją osobę.

NERISSA

Wcale by mnie to nie dziwiło, droga pani, gdyby twoje utrapienia równie były liczne jak twoje pomyślności. A jednak, wnosząc z tego, co widzę, przekonuję się, że przesyt równie jak głód szkodzi zdrowiu. Niemalże to więc szczęście stać w pośrodku: dostatek siwieje wcześniej, lecz mierność żyje dłużej.

Umiarkowanie

PORCJA

Dobre i dobrze wyrażone maksymy.

NERISSA

Byłyby lepsze, gdyby się stosowano do nich lepiej.

PORCJA

Gdyby wykonać tak łatwo było, jak wiedzieć, co do wykonania dobre, od dawna kaplice zmieniłyby się w kościoły, a ubogich lepianki w książęce pałace. Dobry ten pleban, który własne pełni nauki. Łatwiej mi radzić dwudziestu, jak postępować należy, niż być jedną z dwudziestu, gotową iść za moją radą. Mózg może dla krwi pisać prawa, lecz gorący temperament zimne przepisy przeskoczy; jak zając, szalona młodość przesadzi siłą koślawca, dobrej rady. Ale wszystkie te piękne rozumowania nie będą mi pomocą w wyborze małżonki. Ach, nieszczęśliwa! Co ja mówię o wyborze, gdy mi nie wolno ani wybrać, kogo pragnę, ani odrzucić, kogo nienawidzę. Tak więc wola żyjącej córki poddać się musi woli umarłego ojca. Nie jestże to, Nerisso, twarda dola, że ani wybrać, ani odrzucić nie mogę?

Wiedza, Czyn

Rozum, Uczucie

²¹*Kolchida* — hist. kraina na pld.-wsch. wybrzeżu Morza Czarnego, na terenie dzisiejszej zach. Gruzji; w mit. gr. znana jako cel wyprawy Argonautów: miejsce, gdzie znajdowało się ofiarowane bogu Zeusowi, zawieszone na drzewie i pilnowane przez smoka złote runo, tj. złota skóra cudownego barana. [przypis edytorski]

²²*Jazon* (mit. gr.) — przywódca wyprawy Argonautów (od nazwy statku „Argo”) po złote runo do Kolchidy. [przypis edytorski]

²³*gotowizna* (daw., pot.) — pieniądze w gotówce. [przypis edytorski]

NERISSA

Ojciec twój, pani, zawsze był cnotliwy, a święte osoby w godzinę śmierci mają dobre natchnienia. Loteria więc, którą wymyślił w tych trzech szkatułkach ze złota, srebra i ołowiu, z których, kto po jego myśli wybierze, ciebie wybierze, da, bez wątpienia, szczęśliwy los tylko temu, który szczerze kochać cię będzie. Ale jestże w twoim sercu gorętsze jakie uczucie dla któregośkolwiek z przytomnych²⁴ tu książęcych twoich zalotników?

PORCJA

Mianuj²⁵ ich po kolei, a na każdego imię dam ci jego opis; z opisu bierz uczuć moich miarę.

NERISSA

Naprzód jest tu książę neapolitański.

PORCJA

To prawdziwy źrebak w stajni wychowany; nie mówi o niczym, tylko o swoim koniu, a główną ze swoich doskonałości widzi w tym, że go sam potrafi podkuć. Boję się, czy jego pani matka nie zapatrzyła się na kowala.

NERISSA

Następnie jest tu hrabia Palatyn²⁶.

PORCJA

Ten marszczy się tylko, jakby chciał mówić: „Jeśli mnie nie chcesz, wybieraj”. Słucha wesółch powieści, a nie uśmiecha się. Lękam się, aby na stare lata nie został płaczącym filozofem²⁷, gdy za młodu tak w smutku jest niepomiarowany. Wolałabym raczej wziąć za męża trupią głowę z pieszczelą w zębach niż z dwóch tych jednego. Od obu zachowaj mnie Panie!

NERISSA

A cóż mówisz o szlachcicu francuskim, monsieur le Bon?

PORCJA

Bóg go stworzył, niech więc uchodzi za człowieka. Wiem ja, że to grzech jest sztydzić, ale on! On lepszego ma konia niż Neapolitańczyk, lepszy zły nałóg marszczenia czoła od hrabi Palatyna; posiada wszystkich ludzi przymioty, choć nie jest człowiekiem; niech drożdź świśnie, on już wybija hołubce²⁸; gotów fechtować²⁹ się z własnym cieniem. Biorąc go za męża, wzięłabym dwudziestu mężów. Gdyby mną wzgardził, przebaczyłabym mu chętnie, bo choćby mnie kochał do szaleństwa, nie znajdzie nigdy wzajemności.

NERISSA

A co mówisz o Falconbridge'u, młodym baronie angielskim?

PORCJA

Wiesz, że do niego nie mówię wcale, bo się nie możemy zrozumieć. On nie umie ani po łacinie, ani po francusku, ani po włosku, a co do mnie, możesz przysiąc w trybunale, że nie umiem za grosz po angielsku. Ładny z niego obrazek, ale, niestety, któż potrafi z lalką rozmawiać? A jak dziwacznie ubrany! Zdaje mi się, że we Włoszech kupił kamizelkę, rajtuzy we Francji, w Niemczech kapelusz, a maniery wszędzie.

NERISSA

Co myślisz o młodym lordzie szkockim, jego sąsiedzie³⁰?

²⁴przytomny (daw.) — obecny, uczestniczący w sprawie. [przypis edytorski]

²⁵mianować (daw.) — nadawać miano, imię; tu: wymieniać po imieniu. [przypis edytorski]

²⁶hrabia Palatyn — tj. hrabia z Palatynatu Reńskiego (niem. *Rheinpfalz*), krainy hist. w zach. Niemczech na zachód od Renu; w czasach Szekspira na terenach Palatynatu panował kalwinizm, nurt protestantyzmu przyjmujący, że ludzie od chwili urodzenia są przeznaczeni przez Boga albo do zbawienia, albo do potępienia, stąd stereotypowe przedstawienie postaci jako smutnej i zrezygnowanej. [przypis edytorski]

²⁷płaczący filozof — Heraklit z Efezu (ok. 540—ok. 480 p.n.e.), filozof grecki, zaliczany do jońskiej szkoły filozofii przyrody; z powodu swojego pesymizmu i niechęci do ludzi nazywany „płaczącym” filozofem. [przypis edytorski]

²⁸hołubiec — figura w tańcu polegająca na uderzeniu obcasem o obcas podczas podskoku. [przypis edytorski]

²⁹fechtować się — uprawiać szermierkę, walczyć na broń białą, np. szpady, szable. [przypis edytorski]

³⁰lordzie szkockim, jego sąsiedzie — w oryginale *neighbour*, co oznacza również bliźniego: Francuzi stawali po stronie Szkotów w ich częstych konfliktach z Anglią. [przypis edytorski]

PORCJA

Że ma wielką miłość chrześcijańską, bo u Anglika pożyczył policzka, a przysiągł, że odda, gdy będzie w możności; myślę, że Francuz był mu poręczycielem i dla pewności swoją także pieczęć przyłożył.

NERISSA

Jak ci się podoba młody Niemiec, synowiec³¹ księcia saskiego?

PORCJA

Bardzo mało rano, kiedy trzeźwy, a najmniej po południu, kiedy pijany. W najprzychylniejszych dla siebie okolicznościach trochę gorszy od człowieka, w najprzeciwiejszych trochę lepszy od bydła. W najgorszym razie mam otuchę, że mu się wymknąć potrafię.

NERISSA

Gdyby jednak chciał wybierać, a wybrał szczęśliwą szkatułkę, pogwałciłabyś wolę ojca, gdybyś go przyjąć nie chciała.

PORCJA

Toteż dla bezpieczeństwa postaw kufel wina reńskiego na innej, bo wiem, że gdyby sam diabeł siedział wewnątrz, a zewnątrz ta pokusa, wybierze ją. Gotowa jestem zrobić wszystko wprzód³², Nerisso, nim rękę moją oddam gąbce.

NERISSA

Nie lękaj się, pani, by którykolwiek z tych pretendentów twoim został mężem. Już mnie uwiadomili o swoim postanowieniu, że wrócą do domów i dręczyć cię zalotami przestaną, jeżeli dla otrzymania twojej ręki trzeba koniecznie, stosownie do woli twojego ojca, między szkatułkami wybierać.

PORCJA

Choćbym dożyła wieku Sybilli³³, umrę czysta jak Diana³⁴, jeśli nie znajdę męża według ojcowskiego rozkazu. Cieszę się, że ta część zalotników tyle pokazała rozsądku, bo nie ma jednego między nimi, o którego odjeździe nie marzyłabym z rozkoszą. Niechże Bóg szczęśliwie ich prowadził!

NERISSA

Czy nie przypominasz sobie, pani, młodego Wenecjanina, ćwiczzonego w książkach, a żołnierza, który tu przybył, jeszcze za życia twojego ojca, w towarzystwie markiza Montferratu³⁵?

PORCJA

O, bardzo dobrze; zdaje mi się, że się nazywa Bassanio?

NERISSA

On właśnie. Ze wszystkich mężczyzn, na których biedne moje oczy poglądały kiedykolwiek, on najgodniejszy pięknej żony.

PORCJA

Pamiętam go dobrze; o ile pamiętam, pochwały twojej godny.

Wchodzi SŁUŻĄCY.

Cóż tam za wieści?

SŁUŻĄCY

Czterej cudzoziemcy pytają się o panią, chcą ją pożegnać. Przyjechał także goniec piątego, księcia Maroka, z doniesieniem, że książę, pan jego, wieczorem tu przybywa.

³¹*synowiec* (daw.) — bratanek. [przypis edytorski]

³²*wprzód* (przestarz.) — najpierw, przedtem. [przypis edytorski]

³³*Sybilla* (mit. rzym.) — wieszczka przepowiadająca przyszłość, kapłanka wyroczni Apollina w Cumae w Italii, której przypisywano autorstwo ksiąg z przepowiedniami dotyczącymi losów Rzymu. Sybilla wyprosiła od zakochanego w niej Apolla tyle lat życia, ile ziaren piasku zmieści w dłoni, ale ponieważ potem odrzuciła zaloty boga, a nie prosiła go o wieczną młodość, w ciągu tysiąca lat coraz bardziej starzała się i kurczyła. [przypis edytorski]

³⁴*Diana* (mit. rzym.) — dziewczca bogini łowów i księżycy, odpowiednik gr. Artemidy. [przypis edytorski]

³⁵*Montferrat* a. *Monferrato* — hist. region Piemontu w płn. Włoszech, rządzony przez markizów, a następnie książąt. [przypis edytorski]

PORCJA

Gdybym tak szczerze powitać mogła piątego, jak mogę czterech pierwszych pożegnać, cieszyłabym się z jego przyjazdu. Jeśli ma przymioty świętego, a cerę diabła³⁶, wolałabym go za spowiednika niż za zalotnika.
Idźmy, Nerisso. Prowadź nas do sali.
Gość nowy zjeżdża, nim ci odjechali.

Rasizm

Wychodzą.

SCENA III

Publiczny plac w Wenecji.

BASSANIO i SHYLOCK.

SHYLOCK

Trzy tysiące dukatów³⁷, dobrze.

BASSANIO

Tak jest, na trzy miesiące.

SHYLOCK

Na trzy miesiące, dobrze.

BASSANIO

Za które, jak ci już powiedziałem, ręczy Antonio.

SHYLOCK

Za które ręczy Antonio, dobrze.

BASSANIO

Czy możesz oddać mi tę przysługę? Czy chcesz zrobić mi tę przyjemność? Czy dasz mi na koniec odpowiedź?

SHYLOCK

Trzy tysiące dukatów, na trzy miesiące, na zaręczenie Antonia.

BASSANIO

Tvoja odpowiedź?

SHYLOCK

Antonio jest dobry człowiek.

BASSANIO

Albożeś kiedykolwiek słyszał co przeciw niemu?

SHYLOCK

O nie, nie, nigdy! Jeśli powiedział, że Antonio jest dobry człowiek, to rozumiem przez to, że jego zaręczenie jest dostateczne. Ale jego zamożność tylko domniemana. Jeden z jego okrętów w drodze do Trypolisu³⁸, drugi do Indii, a jak słyszałem na Rialto³⁹, trzeci jest w Meksyku, czwarty płynie do Anglii, inne rozproszone po innych stronach świata. Ale okręty to deski, a majtkowie to ludzie; są też szczury lądowe i szczury wodne, złodzieje lądowi i złodzieje morscy, to jest rozbójnicy; a prócz tego niebezpieczna jest woda i wiatry, i skały. Mimo tego jednak zaręczenie jego dostateczne; trzy tysiące dukatów — myślę, że mogę przyjąć jego oblig⁴⁰.

Okręt, Niebezpieczeństwo

³⁶*Jeśli ma (...) cerę diabła...* — w czasach Szekspira uważano, że diabły mają czarną skórę; Porcja daje wyraz swojej niechęci wobec osób o ciemnej skórze, zanim jeszcze zobaczyła księcia Maroka. [przypis edytorski]

³⁷*dukat* — dawna złota moneta, będąca w obiegu do XIX w. [przypis edytorski]

³⁸*Trypolis* — duże miasto portowe na afrykańskim brzegu M. Śródziemnego, ważne centrum handlowe; ob. stolica Libii. [przypis edytorski]

³⁹*Rialto* — handlowo-finansowe centrum Wenecji, powstałe w XI w. na lewym brzegu Canal Grande, połączone z dzielnicą na wschodnim brzegu charakterystycznym mostem Rialto, do XIX w. jedynym stałym mostem w Wenecji. [przypis edytorski]

⁴⁰*oblig* — skrypt dłużny: wystawiane przez dłużnika pisemne potwierdzenie długu. [przypis edytorski]

BASSANIO

Możesz bez obawy.

SHYLOCK

Chciałbym nie mieć obawy; ale żebym nie miał obawy, potrzebuję namysłu. Czy mogę mówić z Antoniem?

BASSANIO

Jeśli chcesz z nami dziś obiadować.

SHYLOCK

Tak, i wachać wieprzowinę, i jeść to pomieszkanie⁴¹, w które wasz prorok Nazarejczyk⁴² wpędził diabła!⁴³ Będę kupował z wami, sprzedawał z wami, przechadzał się z wami i tak dalej, ale nie chcę jeść z wami, pić z wami ani modlić się z wami. Co tam nowego na Rialto? Kto się do nas przybliży?

Wchodzi ANTONIO.

BASSANIO

To Antonio.

SHYLOCK

na stronie

Co za fałszywa mina publikana⁴⁴!
On chrześcijanin, już go nienawidzę,
Lecz stokroć więcej, że w głupiej prostocie
Darmo pieniądze biednym rozpożycza⁴⁵
I zniża procent na giełdzie weneckiej.
O, jeśli kiedy chwycę go za biodro⁴⁶,
Dawną urazę nakarmię do syta!
On nienawidzi święte plemię nasze,
I szydzi ze mnie pośród kupców tłumu,
Ze mnie i moich godziwych zarobków,
Które zwie lichwą⁴⁷. Niech przekleństwo spadnie
Na ród mój cały, jeśli mu przebaczę!

BASSANIO

Shylock, czy słyszysz?

Żyd, Religia

Pieniądz

Żyd, Pieniądz,
Antysemityzm

⁴¹*pomieszkanie* (daw.) — mieszkanie; dom. [przypis edytorski]

⁴²*wasz prorok Nazarejczyk* — tj. Jezus z Nazaretu. [przypis edytorski]

⁴³*Tak, i wachać wieprzowinę, i jeść to pomieszkanie, w które wasz prorok Nazarejczyk wpędził diabła!* — odniesienie do opowieści z ewangelii, w których Jezus wypędza złe duchy z ludzi, by weszły w trzodę świń (Mk 5, 2–13; Mt 8, 28–32); z powodu religijnego zakazu żydzi, w przeciwieństwie do chrześcijan, nie mogą jeść wieprzowiny. [przypis edytorski]

⁴⁴*publikan* (łac. *publicanus*) — w starożytnym Rzymie: prywatny dzierżawca podatków, cel i in. dochodów publicznych, dokonujący ich poboru na rzecz państwa; termin w tekstach biblijnych tłumaczony jako celnik; przen.: *zdzierca*; *fałszywa mina publikana*: być może odniesienie do Łk 18, 10–14, sceny w której w świątyni modlą się faryzeusze i celnik (faryzeusze stanowili w starożytności stronnictwo religijno-polityczne, które następnie, po zburzeniu świątyni i zaniku innych ugrupowań religijno-politycznych, miało decydujący wpływ na ukształtowanie judaizmu rabinicznego). [przypis edytorski]

⁴⁵*Darmo pieniądze biednym rozpożycza i zniża procent na giełdzie weneckiej* — od czasów starożytnych Kościół katolicki surowo potępiał pobieranie odsetek od pożyczek jako niemoralne i nakładał karę ekskomunikacji na każdego chrześcijanina, który by pożyczał pieniądze na procent. [przypis edytorski]

⁴⁶*kiedy chwycę go za biodro* — jak w zapasach, mocowaniu się; wyrażenie nawiązujące do sceny biblijnej, w której patriarcha Jakub całą noc walczył z tajemniczą nadludzką istotą (Bogiem lub aniołem), która nie mogąc go pokonać, dotknięciem uszkodziła mu staw biodrowy, a po walce nadała mu nowe imię: Izrael (Rdz 32, 25–29). [przypis edytorski]

⁴⁷*moich godziwych zarobków, które zwie lichwą* — dawniej w chrześcijaństwie lichwą nazywano pobieranie jakichkolwiek odsetek od pożyczki i bez względu na ich wielkość uznawano je za niemoralne; od ok. XVI w. zaczęto stopniowo dopuszczać pobieranie odsetek od pożyczek, wskutek czego termin *lichwa* nabrał znaczenia nieuczciwej praktyki pożyczania pieniędzy na wygórowany procent osobom znajdującym się w trudnym położeniu. [przypis edytorski]

SHYLOCK

Właśnie teraz myślę,
Jak stoją rzeczy z moją gotowizną.
O ile mogę z pamięci zmiarkować⁴⁸,
Nie będę w stanie całych trzech tysięcy
Zebrać natychmiast; ale cóż to znaczy?
Bankier z mojego plemienia, tak, Tubal,
Doda mi więcej. Na ile miesięcy
Ma być pożyczka?

do ANTONIA

Uniżony sługa!
Właśnie o panu była teraz mowa.

ANTONIO

Choć to mym nigdy zwyczajem nie było
Brać albo dawać pieniądze na procent,
Dziś dla nagłych potrzeb przyjaciela
Zwyczaj ten łamię.

do BASSANIA

Czy wie, co ci trzeba?

SHYLOCK

Wiem, trzy tysiące trzeba mu dukatów.

ANTONIO

Na trzy miesiące.

SHYLOCK

Prawda, zapomniałem;
Na trzy miesiące, jak mi pan powiada.
Co do obliżu — o, tak — słuchaj, panie,
Wszak mi mówiłeś, jeśli się nie mylę,
Że ani płacisz, ni bierzesz procentów?

ANTONIO

Do dziś przynajmniej taki był mój zwyczaj.

SHYLOCK

Gdy Jakub⁴⁹ wuja Labana paśł trzody,
Jakub ten, z świętej linii Abrahama
(Przez mądrą sztukę swej roztropnej matki)⁵⁰
Był trzecim, tak jest, trzecim był dziedzicem.

ANTONIO

I cóż stąd? Czyliż Jakub brał procenty?

⁴⁸miarkować (daw.) — domyślać się, wnioskować; orientować się. [przypis edytorski]

⁴⁹Jakub — postać z biblijnej *Księgi Rodzaju*, syn Izaaka i Rebeki, wnuk Abrahama, patriarcha, ojciec 12 synów, od których wywodzono tzw. dwanaście plemion Izraela; historia opowiadana przez Shylocka pochodzi z Rdz 30,25–43. [przypis edytorski]

⁵⁰Jakub ten, z świętej linii Abrahama (Przez mądrą sztukę swej roztropnej matki)... trzecim był dziedzicem — matka Jakuba, Rebeka, pomogła mu podstępem zdobyć ojcowskie błogosławieństwo przeznaczone dla syna pierwotnego jako dziedzica, które z urodzenia należało się jego starszemu bratu Ezawowi (Rdz 27). [przypis edytorski]

SHYLOCK

Nie, nie brał, to jest raczej bezpośrednio
Nie brał procentu, lecz słuchaj, co robił.
Kiedy z Labanem, wujem, się ułożył,
Że z trzody wszystkie pstrokate jagnięta
Dla niego będą, pod koniec jesieni,
Kiedy do owiec przypuszczono tryki⁵¹
I gdy wełniste matki płód poczęły,
Rozumny pasterz drzew pewne gałęzie
Z kory obłupał i tak obłupane
Przed kotnych⁵² owiec wystawił oczami;
A kiedy przyszedł czas, młode jagnięta
Były pstrokate, były Jakubowe.
Tak rósł w bogactwo mąż błogosławiony,
Bo wszelki dochód jest błogosławieństwem,
Jeżeli nie jest owocem kradzieży.

ANTONIO

Takie ryzyko Jakub podjął, służąc
Za rzecz od jego niezawisłą woli,
Lecz kierowaną bożym tylko palcem.
Jak to, więc tekst ten bronić ma lichwiarzy?
Lub czy twe złoto owcą jest i trykiem?

SHYLOCK

Nie wiem, lecz równie szybko je rozmnażam.
Słuchaj mnie, panie.

ANTONIO

Uważaj, Bassanio,
Że Biblię może i diabeł cytować.
Zła dusza święte przywołująca teksty
Jest jak rozbójnik z uśmiechem na twarzy
Lub piękne jabłko, ale zgniłe w jądrze.
O, jakże piękną fałsz przybiera postać!

Książka, Wiara, Diabeł

SHYLOCK

Hm, trzy tysiące — okrągła to sumka!
A trzy miesiące z dwunastu to robi...

ANTONIO

Powiedz, możemy⁵³ na ciebie rachować⁵⁴?

SHYLOCK

Panie Antonio, nie raz, nie dwa razy
Szydziłeś sobie ze mnie na Rialto,
Ze mnie, z pieniędzy moich i procentów;
Ja wszystko jednak znośłem cierpliwie,
Bo Izraela⁵⁵ przeznaczeniem cierpieć.

Antysemityzm, Pieniądz

Żyd, Los

⁵¹tryk — samiec owcy, baran. [przypis edytorski]

⁵²kotna — będąca w ciąży; o kotce, zajęczycy lub owcy. [przypis edytorski]

⁵³możemy — konstrukcja z partykułą -że, skróconą do -ż; znaczenie: czy możemy. [przypis edytorski]

⁵⁴rachować na kogoś — dziś: liczyć na kogoś. [przypis edytorski]

⁵⁵Izrael — przen.: naród żydowski; potomkowie patriarchy Jakuba, któremu Bóg zmienił imię na Izrael. [przypis edytorski]

Zwałś mnie kundlem, niewiernym rabusiem,
 Plwałś na moją żydowską opończę⁵⁶
 Za to, że mojej używałem własności.
 Dziś, zda się, mojej trzeba ci pomocy;
 Dobrze więc, dzisiaj przychodzisz i mówisz:
 »Shylock, potrzeba nam teraz pieniędzy«.
 Tak mówisz do mnie, ty, co plwałś na mnie,
 Deptałeś po mnie, odganiałeś nogą,
 Jak psa od progu. Teraz chcesz pieniędzy!
 A ja co na to? Mamże odpowiedzieć:
 »Jak to być może, by miał pies pieniądze,
 By mógł pożyczyć kundel trzy tysiące?«
 Lub czy z pokłonem, głosem niewolnika,
 Wstrzymując oddech w uczuciu pokory,
 Mam odpowiedzieć: »Panie w przeszłą środę
 Plunąłeś na mnie, przed kilkoma dniami
 Psem mnie nazwałś, potraciłeś nogą;
 Za tyle łaski daję ci pieniądze«?

ANTONIO

Jak dawniej byłem, tak dziś jestem gotów,
 Nogą cię kopać i pluć ci na brodę.
 Jeśli nam zechcesz pożyczyć pieniędzy,
 To nie pożyczaj jak przyjacielowi,
 Bo kiedyż przyjaźń nieplodne metale⁵⁷
 Rozmnażać pragnie w przyjaciela rękę?
 Lecz daj je raczej nieprzyjacielowi,
 Na którym, jeśli na czas nie wypłaci,
 Będziesz miał prawo zemstę swą nasycić.

Antysemityzm, Pieniądz,
 Wróg, Zemsta

SHYLOCK

Na co te gniewy? Ja z całego serca
 Chciałbym na waszą zarobić przychyłność,
 Zabyć⁵⁸ krzywd starych i starej urazy,
 Wyliczyć sumę, nie żądać procentu:
 A wy tu nawet słuchać mnie nie chcecie;
 Możnaż⁵⁹ przyjaźni komu lepiej dowieść?

ANTONIO

Byłby to dowód prawdziwej przyjaźni.

SHYLOCK

Otóż ten dowód Shylock dać jest gotów.
 Teraz chodź ze mną pan do notariusza
 I podpisz oblig, w nim, jakby dla żartu,
 Wyraż, że jeśli na tę lub tę datę,
 Tam lub tam, wiernie nie zapłacisz sumy,
 Na jaką w swym się podpiszesz obligu,

⁵⁶opończa — bszerny płaszcz bez rękawów, z kapturem. [przypis edytorski]

⁵⁷nieplodne metale — pieniądze ze złota i srebra, które w przeciwieństwie do zboża lub bydła są bezpłodne, tj. nie rozmnażają się i nie rodzą nowych monet; w średniowiecznym społeczeństwie, w którym podstawą gospodarki było rolnictwo i hodowla, „niepłodność metali” stanowiła argument przeciwko pożyczaniu na pieniądze procent, czyli żądaniu zwrotu większej ilości pieniędzy niż pożyczona; wraz z rozwojem handlu argument ten stopniowo tracił na znaczeniu. [przypis edytorski]

⁵⁸zabyć (daw.) — zapomnieć. [przypis edytorski]

⁵⁹możnaż — konstrukcja z partykułą -że, skróconą do -ż; znaczenie: czyż można. [przypis edytorski]

Oddasz mi jeden funt⁶⁰ twojego mięsa,
Który odkraję, gdzie mi się spodoba,

ANTONIO
Więc zgoda: oblig taki ci podpiszę
I powiem jeszcze: uczciwy Żyd z ciebie.

BASSANIO
Ja nie przystaję na takie warunki,
Wolę na zawsze w nędzy mojej zostać.

ANTONIO
Dobry Bassanio, daremnie się trwożysz;
Za dwa miesiące (to jest przed terminem
Na miesiąc cały) statki me wracają
Z sumą od długu dziewięć razy większą.

SHYLOCK
O, Abrahamie, jak ci chrześcijanie,
Własnego serca twardością uczeni,
I cudze myśli mają w podejrzeniu.
Toż mi powiedzcie, gdy na termin chybi,
Jaką mi korzyść oblig ten zapewnia?
Funt mięsa z ciała jego odkrojony
Mniej wart daleko niż funt baraniny.
Co robię, robię dla waszej przyjaźni.
Przyjmuje, dobrze; nie, to bądźcie zdrowi;
Proszę was tylko, nie krzywdźcie mnie odtąd.

Zaufanie

Żyd, Krzywda

ANTONIO
Twoje warunki chętnie podpisuję.

SHYLOCK
Więc czekaj na mnie pan u notariusza,
Zabawny oblig każ mu przygotować,
A ja tymczasem biegnę po dukaty,
Zajrzę do domu, który zostawiłem
W niepewnej straży wierutnego łotra,
I wnet powracam.

ANTONIO
Śpiesz się, dobry Żydzio.
Żyd ten się przechrzci — żyć począł uczciwie.

Antysemityzm

BASSANIO
Gdzie myśl łotrowska, groźna mowa święta.

ANTONIO
Wierzaj, mi wszystko skończy się szczęśliwie,
Miesiąc przed czasem wrócą me okręty.

Wychodzą.

⁶⁰*funt* — dawna jednostka wagi, równa ok. 0,5 kg. [przypis edytorski]

AKT DRUGI

SCENA I

Belmont. Pokój w domu PORCJI.

Przy odgłosie trąb wchodzi KSIĄŻĘ MAROKA i jego świta, wszyscy w bieli; PORCJA z NERISSĄ i dworem.

KSIĄŻĘ MAROKA

Dla mojej cery nie miej do mnie wstrętu;
To ciemny kolor palącego słońca⁶¹,
W którego bliskim urosłem sąsiedztwie.
Niech tu najbielszy przyjdzie syn północy,
Gdzie ogień Feba⁶² ledwie topi lody —
Dla twej miłości żyły otworzymy,
A ujrzysz, czyja krew czerwiejsza będzie.
Wierzaj mi, pani, na widok tej twarzy
Waleczni drżeli i dla niej miłością
Piękne mej ziemi płonęły dziewice.
Nie chciałbym zmienić mojego koloru,
Chyba w nadziei skradzenia twych myśli.

PORCJA

W moim wyborze nie słucham jedynie
Błahych podszeptów dziewiczego oka;
Prócz tego moich przeznaczeń loteria
Wszelkie wyboru odjęła mi prawo.
Gdyby mnie ojca nie zmuszała wola
Do dania ręki mojej temu tylko,
Który mnie wygra w sposób ci wiadomy,
Waleczny książę, równe miałbyś prawo
Do moich uczuć jak inni przybysze,
Których do dzisiaj w mym domu widziałam.

KSIĄŻĘ MAROKA

I za te nawet dziękuję ci słowa.
Prowadź mnie teraz do twoich szkatulek,
Pozwól mi próbę fortuny⁶³ mej zrobić.
Przysięgam, pani, na ostrze tej szabli,
Od której sof⁶⁴ i perski legł książę,
Trzykroć pierchnęły wojska Solimana⁶⁵,
Że gotów jestem, aby cię pozyskać,
Najśmielszych żrenic wytrzymać spojrzanie,
Najśmielsze serca przewyższyć odwagą,
Szczenię od piersi niedźwiedzicy wydrzeć

⁶¹*to ciemny kolor palącego słońca* — przypuszczenie, że ciemniejszy kolor skóry mieszkańców krain położonych bardziej na południu wynika z bardziej gorącego klimatu i jest rodzajem stałej opalenizny, powstało już w starożytności; obecnie wiadomo, że za jaśniejszą lub ciemniejszą wrodzoną barwę cery odpowiada ten sam obecny w organizmie pigment, co za przejściową zmianę zabarwienia skóry wskutek działania promieni słonecznych: melanina. [przypis edytorski]

⁶²*Feb* a. *Febus* (mit. gr., mit. rzym.) — zlatynizowana forma słowa *Foibos* (gr.: promienny), przydomka Apolla, boga światła i słońca. [przypis edytorski]

⁶³*fortuna* — los; szczęście, powodzenie. [przypis edytorski]

⁶⁴*sofi* — dawne europejskie określenie władcy Persji (szacha), powstałe przez zniekształcenie nazwy perskiej dynastii Safawidów (1501–1736). [przypis edytorski]

⁶⁵*Soliman*, dziś popr.: *Sulejman Wspaniały* (1494–1566) — wybitny sultan osmański, wielki zdobywca, reformator państwa, mecenas kultury; za jego panowania Imperium Osmańskie osiągnęło szczyt swojej potęgi. [przypis edytorski]

I ze lwa szydzić, gdy zgłodniały ryczy.
Ale, ach! kiedy Lichas⁶⁶ z Herkulesem⁶⁷,
Kto z nich dzielniejszy, w kostki chcą rozstrzygnąć,
Rzut może lepszy z słabszej wypaść ręki,
I giermek może Alcyda⁶⁸ zwyciężyć.
I ja tak, pani, ślepych losów dziełem⁶⁹,
Utracić mogę, co mniej godny zyska,
I umrzeć z żalu.

Los

PORCJA

Musisz jednak, książę,
Albo natychmiast wyrzec się wyboru
Lub wprzód przysiąc, że jeśli się zmylisz,
Nigdy już później do żadnej kobiety,
Nigdy nie rzekniesz słowa o zameściu.
Namyśl się dobrze.

KSIĄŻĘ MAROKA

Idźmy do szkatulek!

PORCJA

Lecz wprzód, książę, śpieszmy do świątyni,
A po obiedzie wybór będzie wolny.

KSIĄŻĘ MAROKA

Niech los przyjazny wiedzie moją rękę
Na szczęście wieczne albo wieczną mękę!

Trąby. Wychodzą.

SCENA II

Ulica w Wenecji.

LANCELOT i GOBBO.

LANCELOT

Bez wątpienia, sumienie pozwoli mi drapnąć od tego Żyda, mojego pana. Diabeł stoi mi przy boku i kusi mnie, mówiąc: „Gobbo, Lancelocie Gobbo”, albo: „dobry Gobbo”, albo: „dobry Lancelocie Gobbo, dalej nogi za pas i zmykaj!” Ale sumienie woła: „Nie, strzeż się, uczciwy Gobbo — albo jak wyżej — uczciwy Lancelocie Gobbo, nie uciekaj, gardź ucieczką z nogami za pasem!” Ale szatan, niezmieszany, wciąż prawi swoje: „Pakuj manatki! Dalej! — woła szatan — w drogę! — woła szatan — przez Boga⁷⁰, nabierz serca! — woła szatan — i zmykaj!”. Ale sumienie moje, wieszając się na szyi mojego serca, mówi do mnie bardzo mądrze: „Uczciwy mój przyjacielu Lancelocie, ty, co jesteś synem uczciwego człowieka, albo raczej synem uczciwej niewiasty — (bo ojciec mój, wyznać muszę, trochę czymś traci i z czasem dostał pewnego smaku), więc tedy sumienie mówi: — Lancelocie, nie ruszaj!”. „Ruszaj!” — mówi szatan. „Nie ruszaj!” — powtarza sumienie. „Sumienie — mówię ja — i ty radzisz dobrze; szatanie” — mówię ja — i ty radzisz dobrze”. Idąc za głosem sumienia, zostałbym z Żydem, moim panem, który — odpuść Panie! — jest rodzajem diabła, ale uciekając od Żyda, poszedłbym za głosem

Sluga, Ucieczka, Sumienie,
Żyd, Diabeł,
Antysemitizm, Szatan

⁶⁶*Lichas* (mit. gr.) — sługa Heraklesa (w mit. rzym. Herkulesa). [przypis edytorski]

⁶⁷*Herkules* (mit. rzym.) a. *Herakles* (mit. gr.) — heros, mityczny siłacz, zasłynął wykonaniem 12 trudnych i niebezpiecznych zadań. [przypis edytorski]

⁶⁸*Alcyd* a. *Alkides* (mit. gr.) — Herakles (w mit. rzym. Herkules), jako oficjalnie syn śmiertelniczki Alkmeny i jej męża, króla Amfitriona, syna Alkajosa (Alceusza). [przypis edytorski]

⁶⁹*ślepych losów dziełem* — tzn. wskutek działania ślepego losu. [przypis edytorski]

⁷⁰*przez Boga* (daw.) — dziś: na Boga (wykrzyknienie). [przypis edytorski]

szatana, który, uczciwszy uszy, jest diabłem we własnej osobie. Zapewne, i Żyd też diabłem jest wcielonym, i, na sumienie, sumienie moje twardym jest sumieniem, gdy mi radzi zostać z Żydem. Szatan daje mi przyjaźniejszą radę. Ucieknę, szatanie, moje pięty na twoje rozkazy, ucieknę.

Wchodzi stary GOBBO z koszykiem.

GOBBO

Hej, młody paniczu, powiedz mi, proszę, którądy droga do pana Żyda?

LANCELOT

na stronie

O nieba, to prawowity mój ojciec! Ale że bielmem zaszyły mu oczy, nie poznaje mnie. Wezmę go trochę pod wniosek⁷¹.

GOBBO

Młody paniczu, powiedz, proszę, którądy droga do pana Żyda.

LANCELOT

Przy pierwszym skrócie weź się na prawo, ale przy najpierwszym skrócie na lewo; ale pamiętaj, żebyś przy najbliższym skrócie nie brał się ani na prawo, ani na lewo, lecz poszedł prosto bokiem do żydowskiego domu.

GOBBO

No, Boże drogi, ciężka będzie sprawa do niego trafić. Nie mógłbyś mi powiedzieć, czy niejaki Lancelot, który z nim mieszka, mieszka z nim, czy nie?

LANCELOT

Czy mówisz o młodym panu Lancelocie? *na stronie* Bacność, teraz wywołam lży. Czy mówisz o młodym panu Lancelocie?

GOBBO

Nie paniczu, ale o synu chudego pachółka. Ojciec jego, choć ja to mówię, jest uczciwy, bardzo biedny człowiek, choć zdrów dotąd, dzięki Bogu.

LANCELOT

Niech ojciec jego, czym chce, będzie, my teraz mówimy o młodym panu Lancelocie.

GOBBO

O pańskim słudze i Lancelocie.

LANCELOT

Więc proszę cię, *ergo*⁷², staruszk, proszę cię, powiedz, czy mówisz o młodym panu Lancelocie?

GOBBO

O Lancelocie, z pańskim przeproszeniem.

LANCELOT

Ergo, o panu Lancelocie. Ojcz, nie mów o panu Lancelocie. Młody ten pan przez zrządzenie losów i przeznaczeń, i podobnych dziwacznych wokabu⁷³, i trzech sióstr⁷⁴, i innych gałęzi umiejętności, zaprawdę, pan ten umarł, albo, jakbyś po prostu powiedział, przeniósł się do wieczności.

GOBBO

Uchowaj Boże! Chłopak ten był kijem mojej starości, moją podporą.

⁷¹ *Wezmę go trochę pod wniosek* — w oryg.: *I will try confusions with him* (dosł.: wypróbuję z nim zamieszkań); Lancelot lubi posługiwać się trudnymi słowami, ale je przekręca lub myli: w tym przypadku powinno być *try conclusions*: wdać się w dyskusję. [przypis edytorski]

⁷² *ergo* (łac.) — więc; spójnik używany tradycyjnie przy budowaniu dowodu logicznego, np. w filozofii lub w prawie. [przypis edytorski]

⁷³ *wokabuły* (daw.) — słówka wyjaśniane w słowniku (wokabularzu), szczególnie cudzoziemskie; tu: dziwaczne powiedzenia, przysłowia. [przypis edytorski]

⁷⁴ *trzy siostry* — tu: Parki (mit. rzym.), trzy boginie przeznaczenia, zajmujące się nicią ludzkiego losu. [przypis edytorski]

LANCELOT

Mamże minę pałki lub drąga, kija lub podpory? Czy poznajesz mnie, ojcze?

GOBBO

Nie, nie poznaję cię, młody paniczku, ale powiedz mi, proszę, czy mój chłopiec — Panie świeć nad jego duszą! — umarł czy żyje?

LANCELOT

Nie poznajesz mnie, ojcze?

GOBBO

Ach, paniczku, oczy moje bielmem zasły; nie poznaję cię.

LANCELOT

Choćbyś miał i zdrowe oczy, mógłbyś się łatwo omylić; mądry ojciec, który zna własne dzieci. Słuchaj, staruszkule, powiem ci nowinę o twoim synu: daj mi twoje błogosławieństwo; prawda wyjdzie na jaw; zabójstwo nie może się długo utaić, choć syn człowieczy⁷⁵ może, ale na koniec prawda wyjdzie na jaw.

GOBBO

Proszę cię, wstań, paniczku, bo jestem pewny, że ty nie Lancelot, mój chłopak.

LANCELOT

Proszę cię, skończmy te żarty; daj mi twoje błogosławieństwo. Ja jestem Lancelot, chłopak twój kiedyś, syn twój dzisiaj, a twoje dziecię na przyszłość.

GOBBO

Nie mogę wierzyć, żebyś był moim synem.

LANCELOT

Nie wiem, co o tym myśleć; ale wiem, że nazywam się Lancelot, że jestem Żyda pacholkiem, i jestem pewny, że Magda, żona twoja, moją jest matką.

GOBBO

Prawda, że imię jej Magda. Jeśli ty Lancelot, to mogę przysiąc, że ty ciało i krew moja. Niech będzie błogosławione imię Pańskie, jakże ci broda porosła!⁷⁶ Wszak ty masz więcej włosów na podbródku niż Dobbin, moja szkapka, na ogonie.

LANCELOT

To chyba ogon jego na wspak rośnie, bo jestem pewny, że więcej miał włosów na ogonie niż ja na twarzy, kiedyś go ostatni raz widział.

GOBBO

Chryste, jak się zmieniłeś! A z panem twoim jak jesteś? Przynoszę mu podarek. Jak teraz z nim jesteś?

LANCELOT

Tak, niezgorzej. Ale co do mnie, kiedy już na tym stanęło, że mam dać drapak, nie stanę, aż dobry kawał ziemi udrapię. Prawdziwy Żyd z mojego pana. Przynosisz mu podarek? Przynieś mu stryczek. Uchłęk na jego służbie; mógłbyś mi wszystkie palce żebarami porachować⁷⁷. Rad jestem, ojcze, że przyszedłeś: daj twój podarek pewnemu panu Bassanio; to mi pan, który daje przepyszną nową barwę⁷⁸! Jeśli u niego służby nie znajdę, będę pędził, póki mi ziemi stanie⁷⁹. Co za szczęście! To on się zbliża. Do niego, ojcze, bo jestem Żydem, jeśli temu Żydowi służyć będę dłużej.

Żyd, Skąpiec, Sługa

⁷⁵*syn człowieczy* — charakterystyczne wyrażenie biblijne, dosłownie oznaczające człowieka w ogólności, w ewangeljach używane wyłącznie przez Jezusa, zawsze w trzeciej osobie liczby pojedynczej, w odniesieniu do samego siebie. [przypis edytorski]

⁷⁶*jakże ci broda porosła!* — zgodnie z tradycją sceniczną, być może sięgającą czasów samego Szekspira, klęczący przed ojcem Lancelot obraca się do niego tyłem, a niewidomy Gobbo maca jego głowę i bierze jego długie włosy za brodę. [przypis edytorski]

⁷⁷*wszystkie palce żebarami porachować* — Lancelot przekręca, mając na myśli: wszystkie żebra palcami porachować. [przypis edytorski]

⁷⁸*barwa* — tu: liberia, oficjalny uniform noszony przez służbę na dworach wielkich panów, zwykle o kolorach charakterystycznych dla herbu pana lub pani domu. [przypis edytorski]

⁷⁹*stać* (daw.) — wystarczać. [przypis edytorski]

Wchodzi BASSANIO, za nim LEONARDO i służba.

BASSANIO

Możesz tak zrobić; staraj się tylko, żeby wieczerza była gotowa najpóźniej na godzinę piątą. Odeślij te listy, komu trzeba, daj barwę do roboty i proś Gracjana, żeby natychmiast do mnie przyszedł.

Jeden ze sług wychodzi.

LANCELOT

Mówże do niego, ojcze!

GOBBO

Niech Pan Bóg ześle wszystkie błogosławieństwa na jaśnie wielmożnego pana!

BASSANIO

Dziękuję. Czy masz co do mnie?

GOBBO

Oto mój syn, jaśnie panie, biedny chłopak...

LANCELOT

Nie biedny chłopak, panie, ale pacholek bogatego Żyda, który by pragnął, panie, jak to mój ojciec wyspecyfikuje...

GOBBO

Wielką ma infekcję⁸⁰, panie, że tak powiem, służyć.

LANCELOT

Krótko mówiąc, służyć Żydowi, a pragnę, jak to mój ojciec wyspecyfikuje...

GOBBO

Pan jego i on, z przeproszeniem jaśnie pana, żyją jak pies z kotem.

LANCELOT

Słowem, aby opowiedzieć prawdę, Żyd mnie pokrzywdził i spowodował, jak to mój ojciec, będąc, jak spodziewam się, staruszką, jaśnie panu wyruferuje⁸¹...

GOBBO

Przyniosłem parę gołąbków, którą chciałbym ofiarować jaśnie panu, a moja prośba....

LANCELOT

Krótko mówiąc, prośba jest w despekcie⁸² do mej osoby, jak się jaśnie pan dowie od tego uczciwego staruszka, a choć ja to mówię, choć staruszka, chudego przecie pacholka, mojego ojca.

BASSANIO

Niechże jeden mówi za obu. Czego żądasz?

LANCELOT

Służby u pana.

GOBBO

To jest defekt⁸³ naszej prośby.

BASSANIO

Znam ciebie dobrze; masz, czego żądałeś.

Shylock o tobie mówił mi przed chwilą.

Masz u mnie służbę, jeżeli przenosisz⁸⁴

Żyd, Bogactwo, Bieda,
Sługa, Antysemityzm

⁸⁰*Wielką ma infekcję (...)* służyć — zamiast: wielką ma intencję służyć; Gobbo i Lancelot, rozmawiając z „wielmożnym panem” Bassaninem, starają się używać „pańskich”, mądrych słów, którymi sami się na co dzień nie posługują i je przekręcają. [przypis edytorski]

⁸¹*wyruferuje* — przekręcone: zreferuje, tj. przedstawi sprawę, opowie w uporządkowany sposób. [przypis edytorski]

⁸²*despekt* (daw.) — uchybienie, obraza; tu zamiast zamierzonego *respekt*: szacunek, wzgląd na kogoś; *w despekcie do mej osoby* zamiast: ze względu na mnie, dotycząca mnie. [przypis edytorski]

⁸³*defekt* — wada, uszkodzenie; tu zamiast zamierzonego *efekt*: skutek, rezultat. [przypis edytorski]

Opuścić Żyda bogacza mieszkanie,
A pójść za biednym tak jak ja szlachcicem.

LANCELOT

Stare przysłowie rozdzieliło się dobrze między mojego pana Shylocka a jaśnie pana:
pan ma błogosławieństwo Boże, a on ma dostatek.

BASSANIO

Dobrześ powiedział. Staruszk, idź z synem,
Niech z swoim dawnym pożegna się panem,
A potem śpieszcie do mojego domu.

do służby

Dajcie mu barwę od innych bogatszą.

LANCELOT

Ojcie, wygrana! Nie, nie mogę znaleźć służby, nie, nie mam w głębie języka!

patrząc na swoją dłoń

Dobrze, znajdź mi człowieka we Włoszech z piękniejszą dłonią. Patrz tylko: tu ciągnie się prosta linia życia; tu mała żon grupka, niestety! Piętnaście żon to nic — jedenaście wdów a dziesięć panien to zwykła porcja dla jednego męża. A prócz tego potem: trzy razy uratowany od mokrej śmierci, raz w niebezpieczeństwie życia od ostrza pierzyny — to zwykle ludzkie koleje! Jeśli prawda, że fortuna jest niewiastą, to uczciwe z niej kobiecisko. W drogę, ojcie! Pożegnanie z Żydem odbędzie się w mgnieniu oka.

LANCELOT i stary GOBBO *wychodzą.*

BASSANIO

Myśl tylko o tym, dobry Leonardo.
Gdy wszystko zbierzesz, wszystko upakujesz,
Wracaj do domu, bo wiesz, że wieczorem
Moich najlepszych częstuję przyjaciół.

LEONARDO

Będę się śpieszył, o ile wydołam.

GRACJANO

wchodząc

Gdzie pan twój?

LEONARDO

Tam się samotnie przechadza.

LEONARDO *wychodzi.*

GRACJANO

Signor⁸⁵ Bassanio!

BASSANIO

O drogi Gracjano!

GRACJANO

Mam cię o łaskę prosić.

⁸⁴*przenosić* (daw.) — bardziej cenić, dawać pierwszeństwo; woleć. [przypis edytorski]

⁸⁵*signor* (wł.) — pan. [przypis edytorski]

BASSANIO

Otrzymałeś.

GRACJANO

Muszę do Belmont jechać z tobą razem.

BASSANIO

Więc musisz. Słuchaj jednak, mój Gracjano,
Zbyt jesteś dziki, zbyt śmiały w wyrazach,
Co wszystko, prawda, bardzo ci do twarzy
I w oczach naszych wadą nawet nie jest.
Lecz gdzieś⁸⁶ mniej znany, to wydać się może
Nazbyt swobodne; staraj się więc studzić
Kilku chłodnymi skromności kroplami
Wrzący twój umysł, żeby twoja śmiałość,
Na mój rachunek czasem zapisana,
Wszystkich nadziei moich nie zniszczyła.

GRACJANO

Jeśli skromnej nie przywdzieję miny,
Jeśli kląć będę częściej, niż potrzeba,
Jeśli nie będę psalterzyka⁸⁷ nosił,
A przy modlitwach jeśli moich oczu
Nie spuszczę skromnie i nie westchnę: amen!
Jeśli nie będę chował praw grzeczności,
Jak mąż ćwiczony w formach uroczystych,
Aby na względy babki swej zarobić,
Nie wierz mi nigdy.

BASSANIO

Będziemy widzieli.

GRACJANO

Ale dzisiejszą tylko noc wyjmuję⁸⁸:
Z dzisiejszej nocy nie przesądzaj jutra.

BASSANIO

Byłaby szkoda. I owszem, tej nocy
Przywdziej swawoli szatę najweselszą,
Bo mam przyjaciół, którzy chcą się bawić.
Bądź zdrow; mam jeszcze roboty niemało.

GRACJANO

Ja do Lorenza i przyjaciół śpieszę;
Lecz nie chybimy godziny wieczery.

Wychodzą.

⁸⁶gdzieś mniej znany — tu skrócone: gdzie [jeste]ś mniej znany. [przypis edytorski]

⁸⁷psalterz — książka z psalmami biblijnymi, używana jako modlitewnik, śpiewnik lub przeznaczona do celów liturgicznych; w oryg.: *prayer-books*: modlitewnik. [przypis edytorski]

⁸⁸wyjmuję — tu: wyłączam, wykluczam. [przypis edytorski]

SCENA III

Wenecja. Pokój w domu SHYLOCKA.

JESSICA i LANCELOT.

JESSICA

Smutno mi bardzo, że tak ojca rzucasz.
Dom nasz jest piekłem, a tyś był diabełkiem,
Co go choć z nudy cząsteczki okradał.
Lecz bywaj zdrowy! Dukat ten dla ciebie.
Słuchaj, jak tylko zobaczysz Lorenza,
Który dziś z nowym twym panem wieczerza,
Proszę cię, list ten oddaj mu tajemnie.
A teraz bądź zdrow! Nie chcę, by mój ojciec
Widział nas razem.

LANCELOT

Bądź zdrowa! Łzy są moim językiem. Najpiękniejsza poganko, najśłodsza Żydóweczko! Jeżeli jaki chrześcijanin figla nie wypłata, żeby cię zyskać, omyliłbym się grubo. Ale bądź zdrowa! W głupich kroplach⁸⁹ tonie trochę męski mój umysł. Bądź zdrowa!

Rozstanie, Łzy, Słowo

Wychodzi.

JESSICA

Bywaj mi zdrowy, dobry Lancelocie.
O, co za ciężki grzech na mym sumieniu,
Że ojca mego córką się być wstydzę!
Ale choć jestem krwi jego dziecięciem,
Nie jestem córką jego charakteru.
Lorenzo, jeśli nie jestem zwiedzioną,
Wnet chrześcijanką będę i twą żoną.

Wychodzi.

SCENA IV

Wenecja. Ulica.

GRACJANO, LORENZO, SALERIO i SOLANTO.

LORENZO

Podczas wieczerzy wymkniemy się skrycie,
W moim mieszkaniu maski pobierzemy
I za godzinę będziemy z powrotem.

GRACJANO

Jeszcze nam braknie wiele przygotowań.

SOLARINO

Nie mamy jeszcze germków do pochodni.

SOLANIO

Jeżeli wszystko nie jest jak należy,
Mym zdaniem, lepiej rzecz całą odłożyć.

LORENZO

Wszakże dopiero co czwarta wybiła,
Mamy więc jeszcze całe dwie godziny.

⁸⁹w *głupich kroplach* — w kroplach łez. [przypis edytorski]

Wchodzi LANCELOT z listem.
Jakie nowiny niesiesz, przyjacielu?

LANCELOT
Niech pan ten list odpieczętuje, może tam znajdzie jakie nowiny.

LORENZO
Ach, znam tę rękę! O, piękna to ręka!
I bielsza, bielsza aniżeli papier,
Na którym pisze.

List, Uroda

GRACJANO
Nowiny miłości.

LANCELOT
Z pozwoleniem wielmożnego pana.

LORENZO
Gdzie idziesz?

LANCELOT
Zaprosić mojego dawnego pana Żyda na wieczerzę do mojego nowego pana chrześcijanina.

LORENZO
Weź to dla siebie. A pięknej Jessice
Powiedz tajemnie, niechaj na mnie liczy.

Wychodzi LANCELOT.
Proszę, czy będzie co z tej maskarady?
Co do mnie, mam już giermka do pochodni.

SALERIO
Ja mego idę szukać.

SOLANIO
I ja także.

LORENZO
W domu Gracjana zbierzemy się wszyscy.

SALERIO
Rzecz ułożona.

SALERIO i SOLANIO *wychodzą.*

GRACJANO
Czy list od Jessiki?

LORENZO
Powie ci wszystko. W liście tym mi pisze,
Jak ją mam wykraść z ojcowskiego domu;
Co bierze w złocie, a co w diamentach,
Jakiego pazia ubiór ma gotowy.
Jeśli się Żyd ten do nieba dostanie,
To przez zasługi słodkiej swojej córki;

List, Żyd, Córka, Ucieczka,
Bogactwo, Antysemityzm

A gdy ją troska w życiu kiedy spotka,
To chyba tylko dlatego jedynie,
Że jest potomstwem niewiernego Żyda.
A teraz idźmy; list przeczytasz w drodze.
Jessica będzie mej pochodni giermkiem.

Wychodzą.

SCENA V

Przed domem Shylocka.

SHYLOCK i LANCELOT.

SHYLOCK

Na własne oczy zobaczysz różnicę
Między Shylockiem starym a Bassaniem. —
Hej, ho! Jessica! — Nie będziesz się spała,
Jak w moim domu. — Czy słyszysz, Jessica? —
I spała, i chrapała, i dała piękną odzież. —
Jessica, śpiesz się!

LANCELOT

Hejże tam, Jessica!

SHYLOCK

A to co znowu? Kto wrzeszczeć ci kazał?

LANCELOT

Wasza wielbność miała zwyczaj ciągle łajać mnie za to, że nie mogłem nic zrobić bez rozkazu.

Wchodzi JESSICA.

JESSICA

Wołasz mnie, ojczy? Co masz mi rozkazać?

SHYLOCK

Jessico, jestem na obiad proszony.
Weź moje klucze. Ale czemuż idę?
Z pochlebstwa proszą mnie, a nie z przyjaźni.
Lecz pójdę jednak, pójdę z nienawiści,
Rozrzutnych chrześcijan pójdę jeść fortunę.
Ty, moje dziecko, dobrze pilnuj domu.
Z niechęcią idę; dla mej spokojności
Jakieś tu groźne warzy się nieszczęście,
Bo mi się śniło o workach pieniędzy.

Żyd, Pochlebstwo, Uczta,
Nienawiść, Pieniądz

Sen

LANCELOT

Proszę cię, śpiesz się, mój panie, bo mojego pana niecierpliwi twoja nieobecność.

SHYLOCK

Jak mnie jego.

LANCELOT

Jest między nimi zmowa. Nie mówię, że zobaczysz maskaradę; jeśli zobaczysz jednak, to nie darmo puściła mi się krew z nosa, o szóstej rano, w ostatni Czarny Poniedziałek⁹⁰,

⁹⁰Czarny Poniedziałek — tu: Poniedziałek Wielkanocny. Podczas wojny stuletniej, 13 kwietnia 1360, w poniedziałek, drugi dzień świąt wielkanocnych, 10-tysięczne wojsko Edwarda III rozbiło obóz pod Chartres, żeby

co przypała tego roku wtedy, kiedy cztery lata temu była Środa Popielcowa⁹¹ po południu.

SHYLOCK

Co? Maskarada? Słuchaj mnie, Jessico,
Drzwi mi zarygluj, a jeśli usłyszysz
Odgłos bębenków, piszczałek świstanie,
Pamiętaj, proszę, okna nie otwieraj
I na ulicę nie wychylaj głowy,
Aby szalonych chrześcijan, pośród gwaru,
Lakierowanym przyglądać się twarzom.
Zatkaj mi uszy domu, to jest okna,
Ażeby puste wariatów tych wrzaski
Skromnej komnaty ścian nie obrażały.
Nie mam ochoty ucztować dziś w mieście,
Nie mam, przysięgam na łaskę Jakuba,
Lecz pójdę. Ruszaj i powiedz, że przyjdę.

Religia, Dom

LANCELOT

Pójdę i powiem. A ty, młoda panno,
Pomimo przestróg wychyl oknem głowę;
Chrześcijanina ujrzysz tam z wysoka,
Godnego pięknej Żydóweczki oka.

Wychodzi.

SHYLOCK

Co ci Hagary⁹² potomek ten szeptał?

JESSICA

Powiedział tylko: »Pani, bądź mi zdrowa!«

SHYLOCK

Dobre chłopczysko, tylko żarłok straszny,
Ciężki do pracy, a we dnie śpi więcej
Niż żbik wśród boru. Nie chcę w moim ulu
Trutni hodować, chętnie go też dałem
Rozpustnikowi, któremu, daj Panie,
Niech dopomoże do przemarnowania
Sum pożyczonych. Bądź zdrowa, Jessico;
Może być bardzo, że za chwilę wrócę.
Zrób, jak mówiłem: zamknij drzwi na rygiel,
Bo strzeżonego Pan Bóg, mówią, strzeże;
Mądry naukę i z przysłówia bierze.

Śługa, Pan

Wychodzi.

JESSICA

Bądź zdrow! Jeżeli losy mnie nie zwiodą,
Ja tracę ojca, a ty córkę młodą.

oblegać miasto; nagle rozpętała się burza z silnym wiatrem, piorunami i ogromnym gradem, a temperatura gwałtownie spadła; wśród żołnierzy wybuchła panika, grad i intensywne zimno zabiły prawie tysiąc Anglików, utracono kilka tysięcy koni. Odtąd Poniedziałek Wielkanocny nazywano Czarnym Poniedziałkiem. [przypis edytorski]

⁹¹Środa Popielcowa a. *Popielec* — w kalendarzu katolickim pierwszy dzień wielkiego postu, przypadający na 46 dni kalendarzowych przed Niedzielą Wielkanocną. [przypis edytorski]

⁹²Hagar — postać biblijna z *Księgi Rodzaju*, egipska niewolnica Sary, żony patriarchy Abrahama, która z powodu długiej bezdzietności swojej pani urodziła mu syna; po urodzeniu przez Sarę Izaaka, przodka plemion izraelskich, Hagar z synem została wypędzona; *Hagary potomek ten*: Shylock zapewne sugeruje, że Lancelot jest jak potomek Hagar, gdyż mieszkał w domu swego żydowskiego pana, ale teraz go opuszcza. [przypis edytorski]

Wychodzi.

SCENA VI

Ulica. Przed domem SHYLOCKA.

GRACJANO i SALERIO w maskach.

GRACJANO

Oto jest okap, pod którym Lorenzo
Zejsć miał się z nami.

SALERIO

Już przeszła godzina.

GRACJANO

Bardzo się dziwię, że go jeszcze nie ma.
Kochanek zwykle przed zegarem bieży⁹³.

Kochanek, Czas

SALERIO

Dziewięćkroć chyżej⁹⁴ Wenery⁹⁵ gołębie
Lecą zatwierdzać nowych uczuć węzły
Niżli dochować raz już danej wiary.

Miłość, Wierność

GRACJANO

Tak zawsze będzie. Któż wstaje od uczty
Z tym apetytem, z którym zasiadł do niej?
Gdzie rumak, który z równym będzie ogniem
Wracał po drodze, którą raz przemierzył?
Každy z nas ziemi tej wszystkich piękności
Pragnie goręcej, niżeli używa.
Jak młody panicz lub jak marnotrawnik
Wypływa z portu okręt strojny w flagi,
Gnany zalotnych wiatrów uściskami;
Ale powraca jak syn marnotrawny,
Z podartym żaglem, z piersią skołataną,
Obdarty z bander przez swych zalotników.

Uczta

Okręt

Wchodzi LORENZO.

Otóż Lorenzo. Później więcej o tym.

LORENZO

Ach, przyjaciele, przebaczenie spóźnienie;
Nie mnie, lecz moje wińcie interesy.
Kiedy kraść żony kolej na was przyjdzie,
Jestem gotowy równie długo czekać.
Tu Żyd, mój ojciec, mieszka. Hej! Czy słyszysz?

JESSICA

w oknie, ubrana po męsku

Kto tam? Odpowiedz dla mojej pewności,
Choć przysiąc mogę, że głos ten znam dobrze.

⁹³bieżyć (daw.) — biec, spieszyć, podążać. [przypis edytorski]

⁹⁴chyżej — tu: bardziej chyżo, szybciej. [przypis edytorski]

⁹⁵Wenera a. *Wenus* (mit. rzym.) — bogini miłości i piękna, odpowiednik greckiej Afrodyty; towarzyszyły jej gołębie, kojarzone z miłością. [przypis edytorski]

LORENZO

Lorenzo, twoja miłość.

JESSICA

O tak, Lorenzo! O tak, miłość moja!
Bo kogóż więcej kocham? A oprócz ciebie
Któż wie, Lorenzo, czyli⁹⁶ jestem twoja?

LORENZO

Niebo i twoje myśli są świadkami,
Że jesteś moja.

JESSICA

Lorenzo, co prędejsz
Weź tę szkatułkę; warta bacznej straży.
Dziękuję nocy, że mnie nikt nie widzi,
Bo sama własnej przemiany się wstydę.
Lecz miłość ślepa; młodzi kochankowie
Nie mogą widzieć własnych pięknych szaleństw,
A gdyby mogli, sam nawet Kupido⁹⁷,
Widząc mnie chłopcem, płonąłby ze wstydu.

Miłość, Szaleństwo

LORENZO

Śpiesz się, bo musisz moją nieść pochodnię.

JESSICA

Jak to, czy własnej hańbie mam przyświecać?
I tak już dosyć jest hańba ta jasna.
Służbę jawności polecasz mi, drogi,
A mnie potrzeba cienia i ukrycia.

LORENZO

Dosyć cię kryje twoja piękna odzież
Młodego chłopca. Lecz się śpiesz, kochana,
Bo noc ucieka, a na nas Bassanio
Od dawna czeka w przyjaciół swych kole.

JESSICA

Idę drzwi zamknąć, więcej dukatami
Palce ozłocić i za chwilę wrócę.

Znika.

GRACJANO

Na honor, co za wierna z niej niewierna!

LORENZO

Niech zginę, jeśli nie kocham jej z duszy;
Bo jest roztropna, ile sądzić mogę,
Bo piękna, jeśli oczy me nie kłamią,
I wierna, czego dowody mi dała;

Kochanek, Miłość

⁹⁶czyli (daw.) — konstrukcja z partykułą -li; znaczenie: czy też, czy aby. [przypis edytorski]

⁹⁷Kupido a. Kupidyn (mit. rzym.) — bóg miłości, przedstawiany jako mały chłopiec z łukiem i strzałami.
[przypis edytorski]

A jak roztropna i piękna, i wierna
W mym wiernym sercu włączyć będzie wiecznie.

Wchodzi JESSICA.
Jesteś gotowa? Podwójmy więc kroki,
Bo maskarada nie cierpi już zwłoki.

Wychodzi z JESSICĄ i SALERIEM. Wchodzi ANTONIO.

ANTONIO
Kto tam?

GRACJANO
Antonio? Czy też głos mnie zwodzi?

ANTONIO
Wstydzicie się, wstydzicie! Gdzie reszta przyjaciół?
Już po dziewiątej; was tylko brakuje.
Nic z maskarady. Wiatr pomyślny wieje,
Bassanio siada na okręt za chwilę:
Dwudziestu posłów wypchnąłem za wami.

GRACJANO
Nie ja się smucę, że płynięm tak nagle;
Już rozwinięte chciałbym widzieć żagle.

Wychodzą.

SCENA VII

Belmont. Sala w domu PORCJI.
Przy odgłosie trąb wchodzi PORCJA, KSIĄŻĘ MAROKA i ich orszaki.

PORCJA
Rozsuń firanki i pokaż szkatułki.
Szlachetny książę, wybieraj w nich teraz.

KSIĄŻĘ MAROKA
Pierwsza ze złota, a na niej te słowa:
»Mnie biorąc, weźmiesz, czego wielu pragnie«.
Drugą jest srebrna z taką obietnicą:
»Mnie biorąc, weźmiesz, ile zasługujesz«.
Trzecia z ciężkiego ołowiu, z napisem:
»Mnie biorąc, wszystko na szwank musisz stawić⁹⁸«.
Po czymże poznam, żem wybrał szczęśliwie?

PORCJA
W jednej szkatułce jest portret mój, książę;
Gdy tę wybierzesz, żoną jestem twoją.

KSIĄŻĘ MAROKA
Kieruj mną, Boże! Wszystkie te napisy
Raz jeszcze jeden rozważmy głęboko.
Cóż ta szkatulka ołowiana mówi?
»Mnie biorąc wszystko na szwank musisz stawić«.

⁹⁸stawić — tu: postawić, zaryzykować. [przypis edytorski]

Co, wszystko stawić? A za co? za ołów?
 Napis ten grozi. Kto wszystko naraża,
 Naraża w wielkich nadziejach wygranej.
 Nie do ołowiu myśl się zniży złota;
 Nie dla ołowiu wszystko na szwank stawię.
 Co mówi srebro w swej dziewiczej bieli?
 »Mnie biorąc, weźmiesz, ile zasługujesz«.
 Pomyśl, Maroku! Ile zasługujesz!
 Zważ własną cenę sprawiedliwą ręką;
 Jeśli sam twoją stanowić masz wartość,
 Wart jesteś wiele; a jednak to wiele
 Jestże już godne tak pięknej nagrody?
 Wątpiąc jednakże o mojej zasłudze,
 Sam siebie własną potępiam śmiałością.
 Ilem zasłużył! Na nią zasłużyłem
 Przez urodzenie i przez posiadłości,
 Przez moje cnoty, moje wychowanie,
 A nade wszystko przez miłość mą ku niej.
 Gdybym tu przestał, gdybym srebrną wybrał?
 Rozważmy jednak jeszcze złotej napis.
 »Mnie biorąc, weźmiesz, czego wielu pragnie«.
 A więc ją wezmę; jej świat cały pragnie.
 Z czterech stron świata schodzą się pielgrzymi
 Całować ołtarz tej pięknej śmiertelnej.
 Hyrkańskie⁹⁹ puszcze¹⁰⁰ i arabskie piaski
 Są teraz bitym gościńcem, po którym
 Śpieszą książęta ujrzyć piękną Porcję.
 Wodne królestwa, co usty¹⁰¹ dumnymi
 W twarz pluja niebu¹⁰², nie mają dość grozy,
 Aby odstraszyć błędzących żeglarzy,
 Co po nich, jakby po mruczącej strudze,
 Płyną, ażeby ujrzyć piękną Porcję.
 W jednej z nich boski jej obraz spoczywa.
 Czy wśród ołowiu? Niech będzie przeklęty,
 Kto śmie tak sądzić! Byłoby potworne,
 W tak ciemnym grobie blasku tyle zamknąć.
 Lub miałbym myśleć, że zamknięta w srebrze
 Dziesięćkroć tańszym od czystego złota?
 O grzeszne myśli! Kiedyz perła taka
 W gorszej od złota świeciła oprawie?
 W Anglii jest pieniądz z postacią anioła¹⁰³
 Na złocie rytą, tylko na powierzchni;
 Ale tu anioł na złotej pościeli
 Uśpiony leży. Skończyłem wahanie;
 Daj klucz, tum wybrał¹⁰⁴, niech się, co chce, stanie!

Morze, Niebezpieczeństwo,
 Strach

⁹⁹*Hyrkania* — kraina hist. obejmująca ziemie na pld.-wsch. od Morza Kaspijskiego, w ob. ptn. Iranie, w starożytności stanowiące satrapię (prowincję) perską; w literaturze łacińskiej i u Szekspira często wymieniana jako odległe miejsce, gdzie żyją krwiożercze tygrysy. [przypis edytorski]

¹⁰⁰*puszcza* (daw.) — pustkowię, pusty, dziki teren. [przypis edytorski]

¹⁰¹*usty* (daw.) — dziś popr. forma N. lm: ustami. [przypis edytorski]

¹⁰²*Wodne królestwa, co (...) w twarz pluja niebu* — tzn. morza i oceany, których wzburzone fale wznoszą się aż do nieba. [przypis edytorski]

¹⁰³*W Anglii jest pieniądz z postacią anioła...* — złota moneta angielska z wizerunkiem archaniola Michała zabijającego smoka, bita od 1465 do 1642; traktowana jako talizman. [przypis edytorski]

¹⁰⁴*tum wybrał* — konstrukcja z ruchomą końcówką czasownika; inaczej: tu wybrałem. [przypis edytorski]

PORCJA

Jeśli w szkatułce tej portret mój leży,
Żoną twą jestem.

KSIĄŻĘ MAROKA *otwiera szkatułkę.*

KSIĄŻĘ MAROKA

Na ognie piekielne!
Co widzę, tylko hydny¹⁰⁵ szkielet śmierci,
A w pustych oczach papier się bieje.
I cóż mi powie?

czyta:

Wszystko stracone! Niechże moja głowa
Od dnia ucieka, wiecznie wita cienia!
Bądź zdrowa, Porcjo! Wśród duszy cierpienia
Żegnać nie umiem. Na wieki bądź zdrowa!

Wychodzi.

PORCJA

Zasun firanki. Szczęśliwej podróży!
Ludziom tej cery niech tak szczęście służy!¹⁰⁶

Rasizm

Wychodzi.

SCENA VIII

Ulica w Wenecji.

SALERIO i SOLANIO.

SALERIO

Widziałem okręt Bassania pod żaglem,
Z nim na pokładzie stał i nasz Gracjano,
Lecz jestem pewny, nie było Lorenza.

SOLANIO

Ten Żyd przekłety krzykiem zbudził dożę¹⁰⁷,
Poszedł z nim okręt Bassania przetrząsać.

SALERIO

Poszedł za późno; okręt był pod żaglem.
Lecz w samym porcie zapewnił ktoś dożę,
Że z swą kochanką, Jessicą, Lorenza
Widział w gondoli na jakimś kanale;
Antonio także przysięgł uroczyście,
Że ich nie było na Bassania statku.

SOLANIO

Nigdy nie słyszał tak sprzecznych, tak dziwnych,
Tak pomieszanych namiętności krzyków,
Jak były tego psa Żyda wołania:
»O moja córka! o moje dukaty!
Z chrześcijaninem uciekła! ma córka!

Żyd, Ojciec, Córka,
Ucieczka, Pieniądz,
Antysemityzm

¹⁰⁵hydny (daw.) — ohydny, wstrętny. [przypis edytorski]

¹⁰⁶Ludziom tej cery niech tak szczęście służy! — w oryg.: *Let all of his complexion choose me so* (Niech wszyscy jego karnacji wybierają mnie tak samo). Porcja życzy sobie, żeby wszyscy ciemnoskórzy kandydaci do jej ręki zgadywali równie błędnie. [przypis edytorski]

¹⁰⁷doża — naczelnik państwa w Republice Weneckiej, obierany dożywotnio. [przypis edytorski]

Me chrześcijańskie dukaty! ma córka!
Sprawiedliwości! o moje dukaty!
Worek z pieczęcią, dwa worki dukatów,
Samych dublonów¹⁰⁸! przez córkę skradzione!
Przy tym klejnoty, dwa drogie kamienie,
Drogi kamienie! przez córkę skradzione!
Sprawiedliwości! Znajdź mi córkę moją,
A z nią dukaty me, klejnoty moje!«

SALERIO

Toż dzieci za nim biegają i krzyczą:
»Moje klejnoty, ma córka, dukaty!«

SOLANIO

Niechże Antonio terminu nie chybi,
Bo za to wszystko drogo mu zapłaci.

SALERIO

Słuszna uwaga. Rozmawiałem wczoraj
Z francuskim kupcem, który mi powiedział,
Że na rękawie morskim, co rozdziela
Francję od Anglii¹⁰⁹, niedawno zatonął
Wenecki okręt z bogatym ładunkiem.
Słyszac to, w duszy do nieba westchnąłem:
Byle Antonio statku nie był panem!

SOLANIO

Powinien byś mu nowinę tę zanieść,
Ostrożnie tylko, by go zbyt nie zmartwić.

SALERIO

Duszy piękniejszej nie nosi ta ziemia.
Widziałem, kiedy żegnał się z Bassaniem.
Bassanio mówił, że o ile zdoła,
Powrót przyspieszy; ale on mu na to:
»Nie naglij tylko interesów dla mnie,
Czekaj cierpliwie, aż czas twój dojrzeje.
Co się zaś tyczy układów mych z Żydem,
Niech myśl ta twojej nie chmurzy miłości.
Baw się i całą swoją obróć bacność
Ku twym zalotom, miłosnym oznakom,
Które ci w Belmont jedynie przystoją.«
Gdy mówił, lzy mu błyszczały w źrenicach;
Podał mu rękę z odwróconą twarzą,
A z głębokiego uczucia wyrazem
Ścisnął mu dłoń — i tak się rozstali.

SOLANIO

Dla niego tylko życie zda się kochać.
Idźmy do niego, szukajmy rozrywek,

¹⁰⁸dublon — tu: *double ducat*, tj. podwójny dukat, moneta o dwukrotnej wadze dukata, warta dwa dukaty.
[przypis edytorski]

¹⁰⁹na *rękawie morskim, co rozdziela Francję od Anglii* — tj. w szerokiej cieśninie morskiej zwanej kanałem La Manche, co po francusku oznacza dosłownie: rękaw. [przypis edytorski]

Które by mogły wygnać czarne myśli
Z jego umysłu.

SALERIO

Nie traćmy więc czasu.

Wychodzą.

SCENA IX

Belmont. Sala w domu PORCJI.

NERISSA i SŁUŻĄCY.

NERISSA

O, śpiesz się, śpiesz się, rozsuń te franki,
Bo już wykonał książę aragoński¹¹⁰
Swoją przysięgę i wybierać dąży.

Przy odgłosie trąb wchodzi PORCJA, KSIĄŻĘ ARAGOŃSKI i ich orszaki.

PORCJA

Szlachetny książę, oto są szkatułki.
Jeśli tę, w której portret mój, wybierzesz,
Książd na nas czeka u ślubnych ołtarzy;
Lecz jeśli zbłądzisz, to pałac ten, książę,
Musisz bez zwłoki na zawsze opuścić.

KSIĄŻĘ ARAGOŃSKI

Do trzech przysięgą związałem się rzeczy:
Naprzód, nikomu nigdy nie wyjawić,
Którą szkatułkę wybrałem; po wtóre,
Jeśli się w moim wyborze omylę,
Nie szukać innej dziewicy za żonę;
Na koniec, jeśli zawiodą mnie losy,
Natychmiast dom ten opuścić na zawsze.

PORCJA

Na te warunki każdy przysiąc musi,
Co mnie, niegodną, za żonę chce dostać.

KSIĄŻĘ ARAGOŃSKI

Teraz, fortune, wspieraj me nadzieje!
Widzę tu złoto, srebro, podły ołów.
»Mnie biorąc, wszystko na szwank musisz stawieć«.
Przód jaśniejszy blask musisz rozniecać,
Zanim dla ciebie wszystko na szwank stawieć.
Zobaczmy teraz, co powiada złoto:
»Mnie biorąc, weźmiesz, czego wielu pragnie«.
Wielu, lecz może ten napis przez wielu
Rozumie tłumy głupiego motłochu,
Który z pozorów o wyborze sądzi
I widzi tylko, co mu w oczy bije,
W głąb nie przenika, ale jak jaskółka
Na zewnątrz muru gniazdo swe buduje,

Tłum

¹¹⁰*Aragonia* — region hist. w płn.-wsch. Hiszpanii, dawniej samodzielne królestwo; w XV w. utworzyła z Kastylią zjednoczone królestwo Hiszpanii, w którym do pocz. XVIII w. zachowała odrębność ustrojową.
[przypis edytorski]

Na wielkiej drodze przygody i burzy.
 Nie ja wybiorę, czego wielu pragnie,
 Bo nie chcę razem z barbarzyńską tłuszcza,
 Z pospolitymi umysły iść w parze.
 Do ciebie teraz, srebrny idę skarbie;
 Powiedz mi jeszcze raz, jaki twój napis.
 »Mnie biorąc, weźmiesz, ile zasługujesz«.
 Głębokie słowo! Bo i któż by gonił
 Za uśmiechami zwodniczej fortuny,
 Gdyby znaczony nie był zasług piętnem?
 Niech nikt godności znamion nie przybiera,
 Jeśli zasługa prawa mu nie daje.
 O, gdyby ziemie, stopnie i urzędy
 Nie były ręką sprzedajną dzielone!
 Gdyby honory płaciła zasługa!
 Iluż, co stoi z odsłoniętym czołem,
 Wdziałoby czapki! Iluż, co rozkazy
 Dzisiaj wydaje, słuchać by musiało!
 Ileż podłego znalazłbym pospółstwa
 W czystego niegdyś honoru nasionach!
 A ile znowu wyrwałbym honoru
 I z plew, i z gruzów zawistnego czasu!
 Lecz do wyboru! Szkatułka ta mówi:
 »Mnie biorąc, weźmiesz, ile zasługujesz«.
 Co zasłużyłem, biorę. Daj mi klucze,
 Niech się natychmiast rozstrzygną me losy.

Tłum

Czyn

PORCJA

Wybór twój niewart tak długiej rozwagi.

KSIĄŻĘ ARAGOŃSKI

Co widzę? Szpetny idioty portret,
 Z obłądnym okiem, papier trzyma w ręku.
 Jakżeś do pięknej niepodobny Porcji,
 Do mej nadziei i do zasług moich!
 »Mnie biorąc, weźmiesz, ile zasługujesz«.
 Tylkoż na głupca głowę zasłużyłem?
 Toż me zasługi? Toż moja wygrana?

PORCJA

Błądzić i sądzić, książę, są dwie role
 Różnej natury.

KSIĄŻĘ ARAGOŃSKI

Co powiada karta?

czyta:

Gdybym w tym domu pragnął zostać dłużej,
 Dawnej głupocie przydam¹¹¹ tylko nową;
 Wjechałem tutaj z jedną głupią głową,
 Ale ze dwiema powrócę z podróży.
 Dotrzymam wiernie danego ci słowa,
 W milczeniu cierpiąc. Porcjo, bywaj zdrowa!

¹¹¹przydać (daw.) — dodać, dołożyć. [przypis edytorski]

Wychodzi.

PORCJA

Spaliła świeca skrzydełka motyle.
Przemądre głupcy! Którym dały nieba
Dowcipu¹¹² w głowach tylko właśnie tyle,
Ile do zguby własnej im potrzeba.

Głupiec, Rozum, Upadek

NERISSA

Raz jeszcze stare przysłowie sprawdzone:
Stryczek i żona z góry przeznaczone.

Wchodzi SŁUŻĄCY.

SŁUŻĄCY

Gdzie nasza pani?

PORCJA

Co masz za nowiny?

SŁUŻĄCY

Przed bramą zamku tej chwili zsiadł z konia
Młody Wenetczyk, który zapowiada
Swojego pana niebawne¹¹³ przybycie;
Przynosi razem¹¹⁴ piękne pozdrowienie.
To jest, prócz grzecznych i słów, i zaleceń,
Bogate dary. Dotąd nie widziałem
Równie pięknego posłańca miłości.
Nigdy dzień słodszy w kwietniu nie zabłysnął,
Zapowiadając bliskie drogie lato,
Jak ten przed panem swoim młody biegun.

PORCJA

O, dosyć na tym, bo lękam się bardzo,
Abyś nie dodał, że krewnym jest twoim,
Gdy tak marnujesz dowcip swój świąteczny.
Śpieszmy, Nerisso; posłaniec tak grzeczny
Wart, żeby jego przyjąć powitanie.

NERISSA

Niech to Bassanio będzie, daj, o Panie!

Wychodzą.

¹¹²dowcip (daw.) — bystry umysł, rozum. [przypis edytorski]

¹¹³niebawne (daw.) — takie, które nastąpi niebawem, wkrótce. [przypis edytorski]

¹¹⁴razem (daw.) — dziś: jednocześnie, zarazem. [przypis edytorski]

AKT TRZECI

SCENA I

Ulica w Wenecji.

SOLANIO i SALERIO.

SOLANIO

Co nowego na Rialto?

SALERIO

Utrzymuje się dotąd pogłoska, że bogato ładowny okręt Antonia rozbił się na kanale w miejscu zwanym, zdaje mi się, Goodwins¹¹⁵. Niebezpieczna to i fatalna mielizna, w której kadłuby wielu wysmukłych okrętów leżą pogrzebane, jeśli kumoszka wieść nie kłamie.

SOLANIO

Chciałbym, żeby tym razem kłamała, jak żująca imbir¹¹⁶ plotkara, która chce wmówić w sąsiadki, że płacze po śmierci trzeciego męża. Prawda jednak, żeby mówić bez ogródek, a nie mijać się z prostym gościńcem szczerości, prawda, że dobry Antonio, uczciwy Antonio — o, gdybym znalazł przymiotnik godny nazwisku jego towarzyszyć!

SALERIO

Skończ, proszę.

SOLANIO

Ha, nie wiesz, o co pytasz, ale skończę — stracił okręt.

SALERIO

Gdyby się na tym straty jego skończyły!

SOLANIO

„Amen!” wołam co prędzej, żeby diabeł nie zaszedł drogi w modlitwie, bo widzę, że się zbliża w postaci Żyda.

Wchodzi SHYLOCK.

Dzień dobry, Shylocku. Co za nowiny między kupcami?

SHYLOCK

Wyście wiedzieli — nikt lepiej, och! nikt od was lepiej — wyście wiedzieli o ucieczce mojej córki.

SALERIO

Bez wątpienia. Ja przynajmniej znałem krawca, który jej uszył skrzydła do lotu.

SOLANIO

A Shylock wiedział także ze swej strony, że ptaszek porósł już w pierze; a w naturze podlotków, że odlatują z gniazda.

SHYLOCK

Potępiona za to!

SALERIO

Bez wątpienia, jeśli diabeł jest jej sędzią.

SHYLOCK

Ciało moje i krew moja zbuntowane!

SOLANIO

Wstydz się! Stare ścierwo buntuje się jeszcze w twoim wieku?

SHYLOCK

Mówię o córce, która jest ciałem i krwią moją.

¹¹⁵*Goodwins Sands* — piaszczysta mielizna u wschodniego wybrzeża Anglii, w pobliżu głównych szlaków żeglugowych. [przypis edytorski]

¹¹⁶*żująca imbir* — żucie imbiru miało przywracać apetyt seksualny starszym kobietom. [przypis edytorski]

Modlitwa, Diabeł, Żyd,
Antysemityzm

SALERIO

Większa jest różnica między twoim a jej ciałem niż między hebanem¹¹⁷ a słoniową kością; większa między krwią waszą niż między czerwonym a reńskim winem¹¹⁸. Ale powiedz, czy słyszałeś o jakich statkach Antonia na morzu?

SHYLOCK

I tu znowu zły interes. Bankrut, marnotrawnik, który ledwo śmie głowę na Rialto pokazać; żebrak, który zwykle tak wymuskany na plac przychodził. Niech baczy¹¹⁹ na swój oblig, zwykle mnie lichwiarzem nazywał; niech baczy na swój oblig, zwykle pieniądze przez chrześcijańską miłość rozpożyczał; niech baczy na swój oblig.

SALERIO

Pewny jestem, że jeśli się nie uści, nie weźmiesz przecie jego mięsa; i na cóż by ci się przydało?

SHYLOCK

Na rybą ponętę. Jeśli nie nasyci nikogo, to nasyci moją zemstę. Zniesławił mnie, przeszkodził pół miliona zarobić, śmiał się ze strat moich, szydził z moich zysków, gardził moim narodem, moje spekulacje krzyżował, ziębił moich przyjaciół, moich nieprzyjaciół zagrzewał — a dla jakich powodów? Bo jestem Żydem. Alboż Żyd nie ma oczu? Alboż Żyd nie ma rąk, członków, organów, zmysłów, uczuć i namiętności? Alboż się nie żywi tym samym pokarmem, ran nie odbiera od tej samej broni, nie ulega tym samym chorobom, nie leczy się tymi samymi lekarstwami, nie grzeje się i nie oziębia tym samym latem i tą samą zimą co chrześcijanin? Gdy nas ukłujesz, czy nam krew nie ciecze? Czy nie śmiejemy się, kiedy nas lechcesz? Kiedy nam truciznę zadasz, czy nie umieramy? A gdy nas pokrzywdzisz, nie mamy¹²⁰ pomsty szukać? Podobni wam we wszystkim — i w tym będziemy podobni. Pokrzywdzony przez Żyda chrześcijanin czym swoją pokorę objawia? Zemstą. Żyd przez chrześcijanina pokrzywdzony, wierny chrześcijańskiemu przykładowi, czym swojej cierpliwości dowiedzie? Zemstą. Złość, której mnie uczycie, do was zastosuję, a źle by było, gdybym nie ulepszył nauki.

Wchodzi SŁUŻĄCY.

SŁUŻĄCY

Pan mój, Antonio, czeka na was u siebie i pragnie z wami mówić.

SALERIO

Właśnie szukaliśmy go wszędzie.

Wchodzi TUBAL.

SOLANIO

Otóż i drugi z plemienia; trzeciego im nie dobierzesz, chyba sam diabeł stanie się Żydem.

SALERIO i SOLANIO wychodzą.

SHYLOCK

I cóż, Tubalu? Jakie nowiny z Genui mi przynosisz? Czy znalazłeś moją córkę?

TUBAL

Słyszałem o niej często, lecz nie mogłem jej znaleźć.

SHYLOCK

Ach, ach, ach! Przepadł diament, który mnie we Frankfurcie¹²¹ dwa tysiące dukatów kosztował! Teraz dopiero spadło przekleństwo na nasz naród; nie czułem go dotąd. Jeden diament — dwa tysiące dukatów! a prócz tego inne drogie klejnoty! Chciałbym córkę

Żyd, Krzywda, Zemsta

Skąpiec, Pieniądz, Córka,
Ucieczka

¹¹⁷*heban* — cenne drewno egzotyczne o naturalnym czarnym kolorze, bardzo twarde i ciężkie. [przypis edytorski]

¹¹⁸*reńskie wina* — białe wina wytrawne produkowane w winnicach położonych w dolinach otaczających rzekę Ren w Niemczech. [przypis edytorski]

¹¹⁹*baczyć* (daw.) — zwracać uwagę; pilnować. [przypis edytorski]

¹²⁰*mamyż* — konstrukcja z partykułą *-że*, skróconą do *-ż*; znaczenie: czy mamy, czy mamy. [przypis edytorski]

¹²¹*Frankfurt nad Menem* — miasto niemieckie w Hesji; od średniowiecza ważny ośrodek handlowy z wielkimi targami. [przypis edytorski]

trupem u nóg mych widzieć, a klejnoty w jej uszach; chciałbym, żeby w trumnie u nóg mych leżała, a klejnoty były w trumnie! Żadnej o nich wiadomości! Jak to? A ja tu nie wiem już, jak wiele na szukanie ich wydałem! Strata goni za stratą! Złodziej uniósł tyle, a tyle na znalezienie złodzieja! a żadnego zadośćuczynienia, żadnej zemsty! Nie ma nieszczęścia, tylko na moich barkach, nie ma westchnień, tylko w moich piersiach, nie ma łez, tylko w moich oczach.

TUBAL

O nie, i na innych spadają nieszczęścia. Antonio, jak słyszałem w Genui...

SHYLOCK

Co, co? Nieszczęście, nieszczęście?

TUBAL

Stracił bogaty okręt, wracający z Trypolisu.

SHYLOCK

Dzięki Bogu, dzięki Bogu! Ale czy to tylko prawda? Czy prawda?

TUBAL

Rozmawiałem z majtkami, którzy uratowali się z rozbicia.

SHYLOCK

Dziękuję ci, uczciwy Tubalu. Dobre nowiny, dobre nowiny! Ha, ha! Gdzie, w Genui?

TUBAL

Córka twoja przetrwonila w Genui, jak słyszałem, w jednej nocy osiemdziesiąt dukatów.

SHYLOCK

Utopiłeś mi sztylet w sercu. Nie zobaczę się już nigdy z moim złotem! Osiemdziesiąt dukatów na raz! Osiemdziesiąt dukatów!

Skąpiec, Pieniądz

TUBAL

Przybyłem do Wenecji w towarzystwie kilku wierzycieli Antonia; wszyscy zapewniają, że musi zbankrutować.

SHYLOCK

Co za radość! Będę go dręczył, będę go męczył. Co za radość!

TUBAL

Jeden z nich pokazywał mi pierścień, który dostał od twojej córki za małpę.

SHYLOCK

Ha, żeby ją!... Męczysz mnie, Tubalu. To był mój turkus; dostałem go od Lii, kiedyś był jeszcze kawalerem. Za całą puszcę małp byłbym go nie dał.

TUBAL

Ale Antonio niezawodnie zrujnowany.

SHYLOCK

Prawda, wielka prawda! Idź, Tubalu, najmij mi woźnego¹²², zamów go na dwa tygodnie przed terminem. Wydrę mu serce, jeśli się nie uści. Byłem się jego pozbył z Wenecji, będę mógł, jakie zechcę, kontrakty zawierać. Idź, Tubalu. Znajdziesz mnie w bożnicy; idź dobry Tubalu; w bożnicy, Tubalu.

Wychodzą.

¹²²woźny — tu: pracownik sądowy pośredniczący pomiędzy stronami sporu oraz między sądem a stronami, zajmujący się m.in. dostarczaniem pozwów, ściąganiem zasądzonych kar, dokonywaniem aresztowań. [przypis edytorski]

SCENA II

Belmont. Sala w domu PORCJI.

BASSANIO, PORCJA, GRACJANO, NERISSA, *dwór. Widać odsłonięte szkatułki.*

PORCJA

Wstrzymaj się, proszę, dzień lub dwa dni jeszcze;
Bo jeśli w nagłym zmylisz się wyborze,
Utracam miłe twoje towarzystwo.
Coś mi tu szepce (ale to nie miłość),
Że bym cię stracić nie chciała; wiesz dobrze,
Podobnej rady nie daję nienawiść.
Bojąc się, żebyś źle mnie nie zrozumiał,
Choć dziewic myśli dziewic są językiem,
Chciałabym parę wstrzymać cię miesięcy,
Nim pójdziesz ręki mej szukać w wyborze.
Wprawdzie bym mogła wskazać ci szkatułkę,
Ale to byłoby krzywoprzysięgać,
A nie chcę winną być krzywoprzysięstwa.
Wiec możesz w twoim pobłądzić wyborze,
A wtedy, wtedy wołałabym zgrzeszyć
I krzywoprzysięc. Przeklęte twe oczy
Swoim mnie czarem rozcięły na dwoje;
Część jedna twoja i druga jest twoja,
Chcę mówić: moja, lecz moje jest twoje,
Więc wszystko twoje. O, czasy okrutne,
Co właściciela od praw jego dzielą,
I chociaż twojej — bronią zostać twoją!
Jeśli tak będzie, niech do piekła za to
Nie ja, lecz moja zapadnie fortuna!
Tak długo mówię, tylko by czas zwlekać,
Wybór twój wstrzymać.

Dziewictwo, Młodość,
Kobieta, Słowo

Miłość, Oko, Wzrok

BASSANIO

Pozwól mi wybierać,
Bo teraz żyję jakby na męczarniach.

PORCJA

Jak na męczarniach? Więc wyznaj, Bassanio,
Jaka się zdrada z twą miłością miesza.

BASSANIO

Ach, tylko szpetna zdrada wątpliwości,
Czy zdołam posiąść, co kocham tak wiernie;
Bo równie łatwo śnieg z ogniem sprzyjać
Jak miłość moją zjednoczyć ze zdradą.

Miłość, Zdrada

PORCJA

Ty może mówisz jak człek na męczarniach,
W boleściach mówić, co kto chce, gotowy.

BASSANIO

Zaręcz mi życie, a wyznam ci prawdę.

PORCJA

Więc żyj, a wyznaj.

BASSANIO

Raczej »żyj, a kochaj«
Jest całą treścią mego wyznania.
Drogi męczarnie, kiedy kat mój własny
Sam mi zbawienia podsuwa odpowiedź!
Lecz pozwól moim rozstrzygnąć się losom.

PORCJA

Zamknięta jestem w jednej z tych szkatulek;
Jeśli mnie kochasz, odkryjesz mnie łatwo.
A teraz wszyscy na bok się usuńcie.
Niech wyborowi pieśni towarzyszą;
Jeśli pobłądzi, niech jak łabędź kona,
Mdleje wśród pieśni¹²³. Żeby porównanie
Było zupełne, łzy me strugą będą
I mokrym grobem jego; jeśli wygra,
Pieśń wtedy będzie jako trąb odgłosy,
Kiedy poddani w dzień koronowania
Swego nowego witają monarchę;
Jak słodkie tony, które w dniu poranku
Z rozkosznych marzeń budzą oblubieńca
I do ołtarza wołają. Już idzie,
Z równą powagą, lecz większą miłością
Niż młody Alcyd¹²⁴, gdy płaczącą Troję
Od dziewiczego wyzwolił haraczu,
Który potworze morskiej opłacała.
Jam jest ofiarą; to dardańskie¹²⁵ córki,
Co, trwogą blade, przyszły widzieć koniec
Strasznej rozprawy. Śmiało, Herkulesie!
Żyj, a ja żyję. Na bój patrząc srogi,
Więcej się lękam niż szermierz mój drogi.

BASSANIO *rozważa w milczeniu napisy szkatulek. Muzyka.*

PIEŚŃ

Powiedz, gdzie się miłość rodzi?
Czy w głowie, czy w sercu wschodzi?
Co ją żywi, co ją płodzi?
Powiedz! Powiedz!
W jasnych oczach urodzona,
Błaskiem oczu wykarmiona,
A w kolebce swojej kona.
Więc miłości głośmy zgon;
Ja zaczynam: don, dyn, don!

WSZYSCY

Don, dyn, don!

¹²³niech jak łabędź kona, mdleje wśród pieśni — nawiązanie sięgającego starożytności przekonania, że łabędzie śpiewają tylko w ostatnich chwilach przed śmiercią. [przypis edytorski]

¹²⁴lecz większą miłością niż młody Alcyd... — Herakles (Herkules) za młodu zgodnie z umową uratował trojańską królewnę Hezjonę, przykutą do skały i oddaną na pożarcie potworowi morskiemu; podjął się tego pod warunkiem, że jej ojciec odda mu w nagrodę parę cudownych koni, jakie otrzymał od Zeusa. [przypis edytorski]

¹²⁵dardańskie (mit. gr.) — trojańskie; od imienia Dardanosa, przodka Trojan. [przypis edytorski]

BASSANIO

Boć¹²⁶ blask pozorny może nicość słońc¹²⁷,
 Świat ciągle zwodzi ozdobna powłoka.
 Bo w sądach naszych gdzież jest tak zła sprawa,
 Która by, słodkim okraszona słówkiem,
 Wad swych nie skryła? A jestże w religii
 Herezja taka, co nie ma kapłana
 Z poważną miną zawsze gotowego
 Pobłogosławić i tekstem ją stwierdzić¹²⁸,
 Pięknym ubraniem słońc jej ohydę?
 Nie ma występku, który by zarazem
 Na zewnątrz cnoty jakiej nie miał piętna.
 Iluż to tchórzów, których pierś zwodnicza
 Jest wałem z piasku; choć na twarzy noszą
 Brodę Alcya lub gniewnego Marsa¹²⁹,
 To serce mają tak białe jak mleko...¹³⁰
 Tylko narosty¹³¹ odwagi przybrali,
 Aby świat trwożyć. Przyjrzyj się piękności,
 A znajdziesz, że jest na wagę kupiona,
 Że towar cuda z kobietami robi,
 Że te się właśnie najłżejsze wydają,
 Które najczęściej mają go na sobie.
 Te złote, jak wąż wijące się sploty,
 Z którymi wiatry rozkosznie igrają,
 Blaskiem zwiedzione, wprzód należały
 Do czaszki, która dawno w grobie leży.
 Tak więc strój tylko zwodniczym jest brzegiem
 Zdradnego morza lub szarfą uroczą
 Indyjską piękność¹³² przed okiem słońcą,
 Pozorną prawdą, przez którą czas chytry
 I mędrców zwodzi. Więc, błyszczące złoto,
 Mijam cię, twardy Midasa¹³³ pokarmie,
 I ciebie, blady, zwykły pośredniku
 Ludzkich układów. Ty, biedny ołowiu,
 Co raczej grozisz, niżli obiecujesz,
 Ja nad wymowę cenię twoją błądź,
 Ciebie wybieram, daj mi złotą radość!

PORCJA

Jak wszystkie inne uczucia topnieją!
 Rozpacz, co już się żegnała z nadzieją,
 Trwoga i zazdrość z żrenicą zieloną!
 Hamuj, miłości, radość twą szaloną!
 Sącz po kropelce rozkosz do mej duszy,

¹²⁶boć (daw.) — bo przecież. [przypis edytorski]

¹²⁷słońc (daw.) — zasłaniać. [przypis edytorski]

¹²⁸stwierdzić (daw.) — potwierdzić, zatwierdzić. [przypis edytorski]

¹²⁹Mars (mit. rzym.) — bóg wojny. [przypis edytorski]

¹³⁰serce mają tak białe jak mleko... — tzn. lękliwe; ze strachu serca im bledną, tak jak twarz staje się błąda. [przypis edytorski]

¹³¹narost — to, co narosło na czymś. [przypis edytorski]

¹³²Indyjską piękność — tj. śniadą, czarnowłosą kobietę z Indii (lub z Indii Zachodnich, czyli Karaibów); określenia „piękność” Bassanio używa tutaj z przekąsem, ironicznie: w czasach Szekspira za piękne uważano tylko blondynki o jasnej skórze, śniada, ciemna cera uchodziła za brzydką. [przypis edytorski]

¹³³Midasa (mit. gr.) — król Frygii; na swoją prośbę otrzymał od boga Dionizosa dar zamieniania w złoto wszystkiego, czego dotknął; kiedy zorientował się, że chleb i wino również zamieniają się w złoto i grozi mu śmierć głodowa, wybłagał cofnięcie daru. [przypis edytorski]

Albo jej zbytek wątłe ciało skruszy!
Lękam się zbytku¹³⁴.

BASSANIO

otwierając ołowianą szkatułkę

O Boże, co widzę?

Porcji oblicze! I jakież półbożek
Na ziemię zstąpił? Czy oko jej mruga?
Lub czyli tylko w oczu moich stoku
Ruszać się zdaje? Usta jej rozdziela
Cukrowy oddech; tak słodka przegroda
Tak słodkich dzielić powinna przyjaciół.
Włosy jej malarz, jak pająk, powikłał,
Złote ich sploty przemienił w tkaninę,
Co ludzkie serca niezawodnie chwytą
Niż sieć pajęcza muchy i komary.
Jej oczy! Jakże oddać mógł te oczy?
Kiedy z nich jedno, wiernie przedstawione,
Dość miało siły ukraść jego oba
I w środku pracy zatrzymać malarza?
Lecz jak pochwały me niżej są wdzięków
Tego tu cienia, tak daleko znowu
Ten cień jest niżej wdzięków swego wzoru.
Lecz pismo jakież los mi zapowiada?

Oko, Uroda

czyta:

Jak słodki rozkaz! Posłuszeństwo skore.

całuje ją

Na rozkaz, pani, i daję, i biorę.
Jak na igrzyskach, kiedy szermierz młody
Czuje w zapasach, że jest wart nagrody,
Gdy grzmot oklasków wstrząsł teatru ściany,
Niepewne oko toczy jak pijany,
Niby się się pyta: »Mnież to powitanie?«,
W równym, o piękna, wątpliwości stanie,
Ufności nie mam w moim szczęściu nowym,
Póki ty, droga, nie stwierdzisz go słowem.

PORCJA

Bassanio, widzisz mnie teraz przed sobą
Taką, jak jestem. Choć dla siebie samej
O nic bym więcej nie prosiła nieba,
Dla ciebie jednak pragnęłabym stać się
Stokroć piękniejszą, tysiąckroć bogatszą;
Żeby w twych oczach większą zyskać cenę,
Chciałabym wszelki prześcignąć rachunek
W cnotach, piękności, skarbach, przyjaciółach.
Ale, ach! cała wartości mej suma
Wynosi — zero. Bo i cóż ją składa¹³⁵?
Dziewczyna prosta i bez doświadczenia,
Szczęśliwa tylko, że młoda jest jeszcze,
Kształcić się zdolna; a stokroć szczęśliwsza,
Że ma zdolności, które kształcić może,

Miłość

¹³⁴zbytek — tu: nadmiar. [przypis edytorski]

¹³⁵składać coś (daw.) — stanowić coś, tworzyć coś; składać się na coś. [przypis edytorski]

A najszcześliwsza, że giętki swój umysł
Pod twój, Bassanio, oddaje kierunek,
Byś jej był panem, rządcą jej i królem.
Ja i co moje teraz się przemienia
W ciebie i twoje. Krótką chwilę temu
Tęgo pałacu, sług tych byłam panią,
Własną królową; lecz teraz, już teraz
Ten dom, ci służy, a nawet ja sama,
Wszystko to twoje, wszystko ci oddaję
Wraz z tym pierścieniem. Jeśli pierścień stracisz
Albo dasz komu, to będzie mi znakiem,
Że twoja dla mnie miłość przeminęła,
Że będę mogła skarżyć się na ciebie.

BASSANIO

Słowa twe, pani, niemym mnie zrobiły,
Tylko w mych żyłach krew ci odpowiada.
W mych wszystkich myślach takie zamieszanie,
Jakie się rodzi po wymownym głosie
Drogiego księcia wśród szemrzących tłumów,
Gdy szmer tysięcy, pomieszany razem,
Rośnie w ton dziki głośnego wesela,
Wyraźnych uczuć znamię niewyraźne.
Pierścień ten z palca tylko z życiem spadnie;
Mów wtedy śmiało: »Bassanio mój skonał«.

Przysięga, Wierność

NERISSA

Pani ma, panie, teraz na nas kolej,
Cośmy na wasze patrzyli wesele:
Więc szczęść wam Boże, mój panie, ma pani.

GRACJANO

Dobry Bassanio i ty, dobra pani,
Niech wszystkie wasze spełnią się życzenia,
Bo i wy moich spełnienia pragniecie.
Gdy czas nadejdzie, w którym zamierzacie
Ślubować sobie wiarę, pozwolicie,
Że i ja z żoną stanę przed ołtarzem.

BASSANIO

I owszem, jeśli żonę tę znalazłeś.

GRACJANO

Dzięki ci, panie; tobie ją winienem.
Żrenice moje tak jak twoje, bystre;
Tyś ujrzał panią, ja jej powiernicę;
W jednym spojrzeniu, jak ty, pokochałem,
Bo, jak ty, równie zwłoki nienawidzę.
Twój los był w tamtych zamknięty szkatułkach;
Tam moje także były przeznaczenia.
Bo gdy w umizgach¹³⁶ poty na mnie były,
Gdy mi schło w gardle wśród przysięg miłosnych,
Po długiej walce otrzymałem przecie

¹³⁶umizgi — zaloty. [przypis edytorski]

Słowo nadziei — jeśli godna wiara —
Że mi odpłaci miłość wzajemnością,
Byłeś ty zdolną wygrać pani rękę.

PORCJA
do NERISSY
A ty co na to?

NERISSA
Wszystko prawda, pani,
Byle to z twoją zgadzało się wolą.

BASSANIO
A ty, Gracjano, czy chcesz w wierze dotrwać?

GRACJANO
Chcę, na mój honor.

BASSANIO
Ślub wasz, Gracjano,
Niemąło blasku i naszemu przyda.

GRACJANO
Zalóżmy się z nimi, kto będzie miał pierwszego chłopca, o tysiąc dukatów.

NERISSA
Co? O to zakład ma stanąć?...

GRACJANO
Nie wygramy tego zakładu, jeśli nie stanie.
Lecz któż to? Ze swą niewierną Lorenzo,
A z nimi stary przyjaciel Salerio.

Wchodzą LORENZO, JESSICA, SALERIO.

BASSANIO
Witaj, Lorenzo! Witaj mi, Salerio!
Jeśli mi młode szczęście prawo daje
Witać was tutaj. Przebacz, droga Porcjo,
Jeśli tak witam dwóch moich współziomków,
Starych przyjaciół.

PORCJA
I ja, razem z tobą,
Przyjaciół twoich szczerem witam sercem.

LORENZO
Dzięki ci, pani. Co do mnie, Bassanio,
Nie miałem myśli odwiedzić cię tutaj,
Ale gdym spotkał Saleria wśród drogi,
Nie mogłem jego oprzeć się życzeniom.

SOLANIO
Prawda, a miałem do tego natręctwa
Ważne powody. Dobry nasz Antonio
Tweje się poleca pamięci.

Oddaje mu list.

BASSANIO

Salerio,
Nim list otworzę, zaspokój mnie wprzód,
Mów mi o zdrowiu mego przyjaciela.

SALERIO

Jeśli jest chory, to chyba na duszy,
Chyba na duszy, jeżeli jest zdrowy.
List powie resztę.

BRACYANO

Proszę cię, Nerisso,
Idź i powitaj tę obcą kobietę.
Daj dłoń, Salerio. I cóż tam w Wenecji?
Co tam porabia królewski nasz kupiec?
Wiem, że go nasza ucieszy pomyślność:
Jak nowy Jazon zyskaliśmy runo.

SALERIO

Bodaj to było runo, które stracił!

PORCJA

Papier ten musi niezwyklej być treści:
Wszystek rumieniec z jego liców kradnie.
Czy przyjaciela śmierć? Bo cóż innego
Tak nagle może twarz całą przemienić
Silnego męża? Coraz, coraz gorzej!
Pozwól, Bassanio, jestem twą połową,
Mam przeto prawo do jednej połowy
Utrapien twoich.

List

BASSANIO

Słodka moja Porcjo,
Ach, to są słowa najczarniejszej treści,
Co kiedykolwiek papier pokalały!
Kiedym ci pierwszy raz miłość mą wyznał,
Nie kryłem prawdy, że całym mym skarbem
Była w mych żyłach moja krew szlachecka.
Mówiłem szczerze. Jednak, droga moja,
Ujrzysz, że nawet ceniąc się tak nisko,
Jeszcze zbyt wiele samochwalstwa miałem.
Mówiąc, że mienie moje było niczym,
Winienem dodać: było mniej niż niczym,
Bo zaciągnąłem dług u przyjaciela,
Który, by mojej dogodzić potrzebie,
Z śmiertelnym wrogiem wejść musiał w układy.
Ten list, jak mego przyjaciela ciało,
Kaźde w nim słowo jest otwartą raną,
Z której krew ciecze! Lecz powiedz, Salerio,
Czy wszystkie statki, czy wszystkie przepadły?
Z Anglii, Trypolis, Meksyku, Lizbony,

Indii, Algieru¹³⁷? Czy żaden nie uszedł
Morderczych dotknięć skał przykrytych wodą?

SALERIO

Żaden, Bassanio. Zdaje się prócz tego,
Że gdyby nawet i miał dziś pieniądze,
Żyd by ich przyjąć nie chciał. Nigdy jeszcze
Nie widział wilka pod człeka postacią,
Co by łakomczy był na krew bliźniego.
We dnie i w nocy uprzykrza się doży,
Oskarża prawa Rzeczypospolitej¹³⁸,
Jeśli odmówią mu sprawiedliwości.
Dwudziestu kupców, doża i najpierwsi
Senatorowie próżno go błagali,
Zawsze i zawsze on powtarza swoje:
Prawo i kontrakt, i złamane słowo.

JESSICA

Pamiętam, kiedy jeszcze byłam w domu,
Jak przed Tubalem i Chusem przysięgał,
Że woli mięsa jego drobną częśćkę
Niżli dwadzieścia razy wartość sumy,
Którą mu winien; wiem zbyt dobrze tylko,
Że jeśli prawo zapory nie stawia,
Twardy los będzie biednego Antonia.

Zemsta

PORCJA

Twójże przyjaciel w takich jest kłopotach?

BASSANIO

O, mój najlepszy, najdroższy przyjaciel,
Szlachetne serce, dusza nieznudzona
W czynieniu dobrze! Jak Włochy szerokie,
Mąż nie oddycha, którego by czyny
Wskrzesały lepiej stary rzymski honor.

PORCJA

Jak wielką sumę zaciągnął u Żyda?

BASSANIO

Trzy mu tysiące winien jest dukatów,
A winien za mnie.

PORCJA

Jak to? I nic więcej?
Więc sześć mu zapłacić, byle oblig zniszczyć;
Lub podwój, potrój sumę, jeśli trzeba,
Wprzód nim przyjaciel tak dobry, tak rzadki,
Włos jeden straci dla mego Bassania.
Naprzód w kościele daj mi żony imię,
Do przyjaciela potem, do Wenecji!

¹³⁷Algier — duże miasto portowe w płn.-zach. Afryce, ob. stolica Algierii; od XVI do XIX w. należące do Imperium osmańskiego. [przypis edytorski]

¹³⁸Rzeczpospolita — tu ogólnie: republika. [przypis edytorski]

Bo nie położysz głowy przy twej żonie,
Póki w twej duszy niepokój ten gości.
Będziesz miał złota dosyć, jeśli trzeba,
Aby dwadzieścia razy dług ten spłacić.
Zapłać, a potem wracaj z przyjaciелеm.
Ja tu z Nerissą, jakby dwie dziewice,
Jakby dwie wdowy czekać was będziemy.
Śpieszmy! Bo musisz w dzień ślubu mnie rzucić;
Pozdrów przyjaciół, a przestań się smucić;
Drogi mi będziesz, boś drogo kupiony.
Ale odczytaj mi list przyjaciela.

BASSANIO

czyta

„Kochany Bassanio, wszystkie moje okręty przepadły; moi wierzyciele co dzień nie-
miłosierniejsi, moje położenie co dzień gorsze. Termin wypłaty Żydowi już przeminął;
a że dopełniając następnych warunków, żyć nie mogę, wszystkie rachunki między nami
będą pokwitowane¹³⁹, byłem cię ujrzał raz jeszcze przed śmiercią. Mimo tego jednak słu-
chaj własnego tylko natchnienia; jeśli cię przyjaźń nie będzie naglić do powrotu, niech
cię mój list nie nagli”.

PORCJA

Mój drogi, odłóż wszystkie interesy
A śpiesz się.

BASSANIO

Droga, żegnam się więc z tobą;
Śpieszę do miasta, do mych przyjacieli;
Nie będzie winą snu ani pościeli,
Jeśli choć jedną powrót spóźnię dobą.

Wychodzą.

SCENA III

Ulica w Wenecji.

SHYLOCK, SOLANIO, ANTONIO i stróż więzienia.

SHYLOCK

Strózu, bądź baczny. Nie mów o litości.
Głupi, kto pieniądź gratis¹⁴⁰ rozpożycza.
Strózu, bądź baczny.

ANTONIO

Słuchaj mnie, Shylocku...

SHYLOCK

Chcę mieć mój oblig, muszę mieć mój oblig,
Przysiągłem na to — próżna gadanina.
Psem mnie nazwałeś, przód nim miałeś powód;
Gdy więc psem jestem, strzeż się moich zębów.
Doża wymierzyć musi sprawiedliwość.
Dziwię się, strózu, że tak lekkomyślnie
Na więźnia prośbę po mieście z nim chodzisz.

Żyd, Zemsta, Pies

¹³⁹*rachunki między nami będą pokwitowane* (daw.) — tzn. uznane za rozliczone; dziś w tym znaczeniu: *skwi-
tować*, zwolnić kogoś z zobowiązań, wydając pokwitowanie. [przypis edytorski]

¹⁴⁰*gratis* (z łac.) — bezpłatnie, darmo. [przypis edytorski]

ANTONIO

Proszę cię, słuchaj mnie, dobry Shylocku...

SHYLOCK

Muszę mieć oblig, a nie chcę cię słuchać.
Muszę mieć oblig — nie mów do mnie więcej.
Nie chcę być miękkim, zapłakany gupcem,
Potrzasać głową, wzdychać i ustąpić
Mych chrześcijańskich pośredników prośbom.
Próżne gadanie — muszę mieć mój oblig!

Wychodzi.

SALERIO

Żyd ten przeklęty, ach, to pies najtwardszy,
Co kiedykolwiek żył pomiędzy ludźmi!

Antysemityzm

ANTONIO

Dość tego; prośb tych daremnych już dosyć!
Śmierci mej pragnie, wiem dobrze dlaczego:
Nieraz ja z szponów jego wyzwoliłem
Biednych, co czasem zgłaszali się do mnie;
Stąd ta nienawiść.

SOLANIO

Doża nie zezwoli
Na wykonanie takiego obligu.

ANTONIO

Doża hamować biegu praw nie może,
By cudzoziemcom nie dać w podejrzenie
Sprawiedliwości naszych trybunałów,
Pomny, że miasta naszego bogactwo
Spoczywa całe na ufności kupców.
Straty i troski tak mnie wycieńczyły,
Że mi zaledwo funt mięsa zostanie
Na wierzyciela mojego dług krwawy.
Stróżu, wracajmy. Bylebym przed śmiercią
Bassania ujrział, o resztę nie stoję¹⁴¹.

Prawo, Handel, Zaufanie,
Obcy

Wychodzą.

SCENA IV

Belmont. Pokój w domu PORCJI.

PORCJA, NERISSA, LORENZO, JESSICA i BALTAZAR.

LORENZO

Pani, choć mówiąc, skromność twą obrażę,
Wyznam, że w myślach szczytne masz pojęcie
Boskiej przyjaźni, czego dziś dowodzisz,
Z taką stałością¹⁴² znosząc odjazd męża.
A gdybyś jeszcze wiedziała, o pani,
Ile szlachetnej pomagasz osobie,
Ile do męża twego przywiązanej,

¹⁴¹nie stoję (daw.) — nie dbam. [przypis edytorski]

¹⁴²stałość — spokój, niewzruszoność. [przypis edytorski]

Wiem, że byś w sercu więcej czuła dumy,
Więcej, niż dobroć pospolita wzbudza.

PORCJA

Nie żałowałam nigdy dobrych czynów
I dziś nie będę. W towarzyszach bowiem,
Którzy pospołu dnie żywota pędzą,
Których myśl jedno jarzmo¹⁴³ uczuć sprzęga,
Musi być równa miara i stosunek
Ducha, zwyczajów, chęci i skłonności;
To mi więc każe sądzić, że Antonio,
Jako serdeczny przyjaciel Bassania,
Musi być jemu podobny; w tym razie
Jakże niewielkim, jak ubogim kosztem
Duszę pokrewną mojej wykupiłam
Od piekielnego okrucieństwa Żyda.
Ale to wszystko zbyt tchnie samochwalstwem,
Więc przejdźmy raczej do innej rozmowy.
Słuchaj mnie teraz, Lorenzo, w twych rękach
Zostawiam cały zarząd mego domu
Aż do powrotu Bassania. Co do mnie,
Tajną przysięgą niebu ślubowałam,
Że na modlitwach i na rozmyślaniu
Z Nerissą, jedną tylko towarzyszką,
Czas będę pędzić do powrotu męża.
Jest cichy klasztor, odległy dwie mile¹⁴⁴,
Tam się zamkniemy. Nie odmawiaj, proszę,
Usługi, którą przyjaźń i konieczność
Wkładają na cię¹⁴⁵.

Przyjaźń, Małżeństwo

Antysemityzm,
Okrucieństwo

Żona

LORENZO

Pani, całym sercem
Słusznych rozkazów zawsze słuchać gotów.

PORCJA

Mój dwór, o mojej uprzedzony woli,
Będzie poważał ciebie i Jessicę
Jak mnie i męża mojego, Bassania.
Więc bądźcie zdrowi aż do zobaczenia!

LORENZO

Szczśliwe myśli niech ci towarzyszą!

JESSICA

Niech radość spłynie na serce twe, pani!

PORCJA

Dobre życzenia życzeniem odpłacam:
Bądźcie szczęśliwi! Jessico, bądź zdrowa!

LORENZO i JESSICA *wychodzą*.

¹⁴³jarzmo — drewniana rama umieszczona na szyjach wołów, aby trzymać je razem podczas pracy. [przypis edytorski]

¹⁴⁴mila — tu: stara mila angielska, dawna miara odległości równa ok. 2 km. [przypis edytorski]

¹⁴⁵na cię — dziś popr.: na ciebie. [przypis edytorski]

Słuchaj, Baltazar: zawsze był mi wierny,
Bądź nim i teraz. Weź list ten i zaraz,
O ile tylko siły twoje starczą,
Śpiesz z nim do Padwy, tam oddaj go w ręce
Mego krewnego, doktora Bellario,
A ubiór, który da ci, i papiery
Z równym pośpiechem przynieś do przewozu
Na wielkim trakcie weneckim; śpiesz tylko
A wracaj; ja tam przed tobą już będę.

BALTAZAR

Bądź pewna, pani, że nie stracę czasu.

Wychodzi.

PORCJA

Śpieszmy, Nerisso. Mam na myśli dzieło,
O którym pewno nie śniłaś; małżonków
Ujrzymy prędzej, niż się spodziewają.

NERISSA

A oni będąż nas widzieć?

PORCJA

Zapewne,
Lecz tak przebrane, iż będą mniemali,
Że mamy wszystko, na czym nam dziś zbywa.
O zakład, że gdy wdziejemy przebranie,
Ja będę chłopcem piękniejszym od ciebie,
Z dzielniejszą gracją nosić będę sztylet,
Piskliwym głosem wyrostka rozmawiać,
Wąziuchne kroki na chód zmieniać męski,
Prawić o bójkach jak młodzik chępliwy,
Kłamać, jak wielkie kochały mnie damy,
Jak je w grób moja wypychała oziębłość;
»Nie moja вина — dołożę ze skrucą —
Byłoby lepiej, gdybym ich nie zabił«.
Dodam dwadzieścia innych kłamstw wierutnych,
Tak że słuchacze zdziwieni powiedzą:
»Młokos ten ze szkół wymknął się przed rokiem«.
Mam w głowie mojej tysiąc różnych figlów,
Które im płatać zamierzam.

Przebranie

NERISSA

Więc w mężczyzn
Zmienić się mamy?

PORCJA

Fe, co za pytanie!
A gdyby jaki słyszał nas rozpustnik?
Lecz idźmy, powóz u bramy nas czeka,
Śród drogi resztę planów ci wyłożę.
Pamiętaj, że nim gwiazdy zaczną świecić,
Dziesięć mil drogi musimy przelecieć.

Wychodzą.

SCENA V

Belmont. Ogród.

LANCELOT i JESSICA.

LANCELOT

Bez wątpienia, bo słuchaj, grzechy ojca spadają na dzieci¹⁴⁶ i dlatego to boję się o ciebie. Byłem zawsze z tobą szczery i w tym więc przedmiocie nie zataję ci prawdy; nie trać przeto serca, bo zdaje mi się, że jesteś potępiona. Jedna tylko pozostaje ci nadzieja ratunku, a i ta nawet jest rodzajem bękarciej nadziei.

JESSICA

Cóż to za nadzieja, proszę?

LANCELOT

Co za nadzieja? Możesz się trochę spodziewać, że cię nie twój ojciec spłodził, że nie jesteś córką Żyda.

JESSICA

Byłaby to niezawodnie bękarcia nadzieja. Wtedy nawiedziłyby mnie grzechy mojej matki.

LANCELOT

To prawda. Widzę więc, że jesteś potępiona po kądzieli i po mieczu¹⁴⁷. Kiedy chcę uciekać od Scylli¹⁴⁸, twojego ojca, wpadam w Charybdę, twoją matkę. Na obu drogach przepadłaś.

JESSICA

Mój mąż mnie zbawi¹⁴⁹, on mnie zrobił chrześcijanką.

LANCELOT

I bardzo źle zrobił. I tak już było dosyć chrześcijan, właśnie ilu się mogło wyżywić uczciwie jedni przy drugich. Ta fabrykacja chrześcijan podniesie cenę wieprzowiny. Jeśli wszyscy zostaniemy wieprzoadami, nie długo człowiek za żadne pieniądze kawałka szperki¹⁵⁰ nie dostanie.

Wchodzi LORENZO.

JESSICA

Powiem to wszystko mojemu mężowi, który właśnie nadchodzi.

LORENZO

Zacznę być zazdrosny, Lancelocie, jeśli tak po kątach będziesz z żoną moją rozmawiał.

JESSICA

Nie masz się czego obawiać, Lorenzo! Lancelot jest w otwartej ze mną wojnie. Powiada mi bez ogródki, że nie ma dla mnie miłosierdzia w niebie, bo jestem córką Żyda, a ciebie nazywa złym obywatelem rzecyzpospolitej, bo nawracając Żydów, podnosisz cenę wieprzowiny.

¹⁴⁶*grzechy ojca spadają na dzieci* — wielokrotnie wyrażany w księgach biblijnych pogląd, że przewiny ojców są przez Boga karane na ich dzieciach i kolejnych pokoleniach (np. Wj 34,7; Lb 14,18; Pwt 5,9); w niektórych tekstach biblijnych prezentowany jest pogląd przeciwny, o indywidualnej odpowiedzialności za grzech. [przypis edytorski]

¹⁴⁷*po kądzieli i po mieczu* — zarówno po matce, jak i po ojcu (ogólnie: po rodzinie ze strony matki i ze strony ojca); *kądziel*: pęk włókien przygotowanych do przedzenia, dawniej symbol płci żeńskiej. [przypis edytorski]

¹⁴⁸*Scylla i Charybda* (mit. gr.) — dwa potwory morskie, opisane przez Homera w *Odysei*, czyhające na żeglarzy w wąskiej cieśninie: jeden po jednej, drugi po drugiej stronie cieśniny. [przypis edytorski]

¹⁴⁹*Mój mąż mnie zbawi* — być może odniesienie do 1 Kor 7,14, gdzie stwierdza się, że niewierząca żona osiągnie świętość dzięki wierzącemu mężowi. [przypis edytorski]

¹⁵⁰*szperka* — słonina, płat tłuszczu wieprzowego. [przypis edytorski]

LORENZO

Łatwiej mi z tego będzie usprawiedliwić się przed rzesząpospolitą niż tobie z uwiedzenia Murzynki¹⁵¹, która przez ciebie zaszła w ciążę.

LANCELOT

Słusznie, aby zyskała w objętości, co straciła w uczciwości.

LORENZO

Jak każdy błazen igrać może ze słowami! Zdaje mi się, że niedługo milczenie będzie najlepszą zaletą dowcipu, a mowa tylko w papugach będzie miała wartość. Idź teraz i powiedz sługom, żeby się gotowali do obiadu.

LANCELOT

Wszyscy od dawna gotowi, wszyscy mają żołądki.

LORENZO

Ach, co za koncepcista¹⁵²! Więc powiedz, niech przygotują obiad.

LANCELOT

Już przygotowany, brak tylko zastawy.

LORENZO

To zastaw.

LANCELOT

Co i u kogo?

LORENZO

Coraz nieznójniejszy! Czy chcesz od razu pokazać wszystkie skarby twojego dowcipu? Proszę cię, zrozum po prostu proste wyrazy. Idź do twoich towarzyszy, niech stół nakryją, zastawią potrawy, bo chcemy zaraz obiadować.

LANCELOT

Stół, panie, będzie zastawiony, potrawy będą nakryte, a co do pańskiego obiadowania, to zależy od humoru i fantazji.

Wychodzi.

LORENZO

Co za gaduła bez myśli i sensu!
Błazen ten w swojej zaszczeplił pamięci
Armię conceptów. Znam niemało błaznów
Na wyższym niż on postawionych szczeblu,
Koncepcikami tak jak on wypchanych,
Co śmiesznym słowem pragną sens zastąpić.
Słodka Jessico, powiedz mi otwarcie,
Jak ci się żona Bassania podoba?

JESSICA

Brak mi słów na to. Słusznie się należy,
Aby cnotliwe Bassanio wiódł życie,
Bo w żonie mając błogosławieństw tyle,
Rozkosze nieba znalazł już na ziemi;
Jeśli na ziemi ceny ich nie pozna,
Nie wart jest, żeby i w niebie je znalazł.
Gdyby dwa bóstwa o zakład niebieski
Dwie postawiły ziemi tej niewiasty,
A Porcja jedną z nich była, do drugiej

¹⁵¹*Murzynka* — tu w oryginale *Moor*, czyli Mauryjka (muzułmańska kobieta z Afryki Płn. lub Płw. Iberyjskiego), zapewne czarnoskóra służąca; w odpowiedzi Lancelot wykorzystuje grę słów, podobieństwo brzemienia do słowa *more* (więcej): *It is much that the Moor should be more than reason* itd. [przypis edytorski]

¹⁵²*koncepcista* (daw.) — człowiek miewający dowcipne koncepty, pomysły; dowcipniś, żartowniś. [przypis edytorski]

Słowo, Milczenie

Żona, Szczęście, Niebo

Skarb jeszcze jaki dodać by musiały:
Świat biedny drugiej Porcji nie posiada.

LORENZO
Czym śród żon Porcja, tym ja pośród mężów.

JESSICA
O, co do tego, pytaj mnie o zdanie.

LORENZO
Tylko nie teraz, idźmy przód na obiad.

JESSICA
Słuchaj mych pochwał, póki mam apetyt.

LORENZO
Nie, nie, zachowaj to aż do obiadu,
Żebym mógł strawić razem z potrawami
Wszystko, co powiesz.

JESSICA
Usłyszysz nowiny.

Wychodzą.

AKT CZWARTY

SCENA I

Wenecja. Trybunał.

DOŻA, senatorowie, ANTONIO, BASSANIO, GRACJANO, SOLANIO, SALERIO i inni.

DOŻA

Gdzie jest Antonio?

ANTONIO

Czekam na rozkazy.

DOŻA

Z boleścią widzę, że masz odpowiedzieć
Na kamiennego przeciwnika skargi,
W którego nędznym sercu nadaremnie
Szukałbyś kropli ludzkiego uczucia.

ANTONIO

Książę, wiem dobrze, ileś zażył trudów,
By żądań jego surowość złagodzić;
Ale gdy w chęciach swoich trwa upornie¹⁵³,
Skoro prawnymi nie mogę środkami
Wyrwać się z szponów jego nienawiści,
Niechaj cierpliwość tarczą moją będzie.
Jestem gotowy spokojnym umysłem
Wytrzymać jego wściekłości męczarnie.

DOŻA

Niech Żyd się teraz przed trybunał stawia.

SOLANIO

Żyd czeka przy drzwiach na sędziów rozkazy.

Wchodzi SHYLOCK.

DOŻA

Zróbcie mu miejsce. Przybliź się, Shylocku!
To jest i świata, i moje mniemanie,
Że choć się srożysz do ostatniej chwili,
W końcu pokażesz większe miłosierdzie,
Niż jest pozorne twoje okrucieństwo;
Że chociaż teraz, wedle słów obligu,
Chcesz z ciała jego funt mięsa wykroić,
Nie tylko prawa twojego się zrzeczesz,
Lecz, uczuć ludzkich duchem przenikniony,
Odstąpisz jednej części kapitału,
Litosnym okiem rzucając na straty,
Które na jego zwały się barki,
Pożarły mienie królewskiego kupca,
Zbudziły litość nad jego niedolą
W żelaznych piersiach i kamiennych sercach

¹⁵³*upornie* (daw.) — uporczywie. [przypis edytorski]

Synów Tartarii¹⁵⁴, niećwiczonych nigdy
W szlachetnej szkole uczuć delikatnych.
Czekamy na twą litosną odpowiedź.

SHYLOCK

Książę, wiadome ci są me zamiary.
Ja na nasz święty szabas¹⁵⁵ poprzysiągłem,
Że mieć to muszę, co mi oblig daje.
Odmowa twoja groźbą razem będzie
I prawom waszym, i waszej wolności.
Jeśli mnie spytasz, dlaczego przenoszę
Funt złego ścierwa nad moje pieniądze,
Choć odpowiedzieć nie mam obowiązku,
Lecz cóż, gdy powiem: to me przywidzenie;
Odpowiedź taka nie będzie wam dosyć?
Czyliż gdy w domu moim sznur plądruje,
Dać mi nie wolno, jeśli mam ochotę,
Dziesięć tysięcy dukatów za trutkę?
I ta odpowiedź jeszcze wam nie dosyć?
Jedni znieść kota widoku nie mogą,
Kwiczącej świni ci nie mogą słuchać¹⁵⁶,
Inni, gdy kobza zaskrzypi im w uszach,
Daremnie pragną zatrzymać urynek,
Bo antypatii i sympatii władza
Po swojej woli myśli ich nastraja.
I ja też powiem w mojej odpowiedzi:
Jak ty nie możesz dobrej dać przyczyny,
Dlaczego jeden znieść nie może kota,
Kwiczącej świni ten nie może słuchać,
A tamten kobzy, by się pomścić nie chciał
Na mimowolnej słabości przyczynie,
Tak ja nie mogę dać wam i dać nie chcę
Innej przyczyny mojego uporu,
Jak zastarzała moją doń nienawiść.
Odpowiedź moja jestże dostateczna?

BASSANIO

Taka odpowiedź, kamienny człowieku,
Dzikich popędów nie usprawiedliwia.

SHYLOCK

Nic mnie nie zmusza, abym w odpowiedziach
Pragnął na twoją zasłużyć pochwałę.

BASSANIO

Mamyż zabijać, czego nie kochamy?

SHYLOCK

Któż nie chce zabić, czego nienawidzi?

Nienawiść, Śmierć

¹⁵⁴Tartaria — dawna europejska nazwa rozległej części Azji, obejmującej ziemie na wschód od M. Kaspijskiego i Uralu oraz na północ od Persji, Indii i Chin, terenów zamieszkiwanych m.in. przez plemiona Tatarów. [przypis edytorski]

¹⁵⁵szabas a. szabat — sobota, siódmy dzień tygodnia obchodzony w judaizmie jako święto. [przypis edytorski]

¹⁵⁶Kwiczącej świni ci nie mogą słuchać — w orygl. *Some men there are love not a gaping pig*, ogólnie: „nie lubią”, przy czym *gaping pig* może też oznaczać upieczoną świnie na półmisku, z owocem w pysku. [przypis edytorski]

BASSANIO

Każda uraza ma rodzić nienawiść?

SHYLOCK

Chcesz więc, by dwakroć ten sam wąż cię ukłuł?

ANTONIO

Nie zapominaj, że spierasz się z Żydem;
Że równie łatwo mógłbyś nad wybrzeżem
Rozkazać fali rosnącej ustąpić,
Że z równym skutkiem mógłbyś wilka pytać,
Dlaczego jagnię od owcy wydziera,
Równie byś łatwo leśnym kazał sosnom,
Aby bez szumu kołysały czoła,
Gdy je niebieskie trącają oddechy;
Łatwiej byś spełnił najtrudniejsze dzieło,
Niż tego Żyda twarde zmiękczył serce.
Więc cię zaklinam, przestań próżno błagać
I dozwól, proszę, ażeby bez zwłoki
Sąd wydał wyrok, a Żyd dostał swoje.

Antysemityzm

BASSANIO

Za trzy tysiące daję sześć, Shylocku.

SHYLOCK

Z sześciu tysięcy gdyby każdy dukat
Na sześć się nowych dukatów rozdzielił,
Jeszcze bym moich praw ci nie odstąpił.

DOŻA

Jeśli dla bliźnich miłosierdzia nie masz,
Jak możesz liczyć sam na miłosierdzie?

Miłosierdzie

SHYLOCK

Żyjąc uczciwie, czego mam się lękać?
Wszak macie u was kupnych niewolników,
Których jak osłów, jak psów lub jak koni
Do niewolniczych posług używacie,
Bo to wasz pieniądz. Mamże wam powiedzieć:
Dziedziczki wasze dajcie im za żony;
Wróćcie im wolność; niech pościel ich będzie
Miękką jak wasza; niech ich podniebieniu
Równie wykwintne pochlebiają dania.
Wy odpowiecie: to własność jest nasza.
To samo teraz i ja odpowiadam.
Mięso, o które przed wami się spieram,
Drogo kupilem, moją jest własnością.
Jeżeli przegram, hańba prawom waszym!
Wyroki wasze czczą są gadaniną.
Wymagam sądu: czyliż mi go dacie?

DOŻA

Mocą praw moich odraczam trybunał,
Dopóki doktor uczony, Bellario,

Którego zdania w sprawie tej zasięgam,
Nie będzie z nami.

SALERIO

Książę, właśnie z Padwy
Przybył posłaniec z listami doktora.

DOŻA

Przynieś mi listy, zawołaj posłańca.

BASSANIO

Drogi Antonio, dobrej bądź otuchy;
Przód Żyd zabierze mą krew, mięso, kości,
Zanim ty dla mnie krwi kropelkę stracisz.

ANTONIO

Jam jest wśród trzody zarażoną owcą,
Na śmierć skazaną; jak najsłabszy owoc
Najpierwszy spada, tak ja niechaj spadnę,
A ty nie możesz nic lepszego zrobić,
Jak żyć i dla mnie nagrobek napisać.

*Wchodzi NERISSA w ubiorze dependenta*¹⁵⁷.

DOŻA

Czy od Bellaria, czy z Padwy przybywasz?

NERISSA

Książę, Bellaria niosę pozdrowienie.

Oddaje list.

BASSANIO

Dlaczego nóż twój tak żarliwie ostrzysz?

SHYLOCK

By dług wykroić na bankruta ciele.

GRACJANO

Nie na rzemieniu, ale na sumieniu
Nóż ten zaostrzasz; ale żaden metal,
Nie, żaden, nawet katowska siekiera
Połowy ostrza złości twojej nie ma.
Żadna więc prośba wzruszyć cię nie zdoła?

SHYLOCK

Żadna, przynajmniej, którą ty zanosisz.

GRACJANO

Bądźże przeklęty, psie nieubłagany!
Twe życie sądów wieczną jest satyrą!
Prawie zachwiałeś moją silną wiarę,
Przyjąć mnie zmuszasz Pitagora¹⁵⁸ zdanie,

¹⁵⁷ *dependent* (daw.) — praktykant lub pomocnik u adwokata lub notariusza. [przypis edytorski]

¹⁵⁸ *Pitagoras* (ok. 570–ok. 495 p.n.e.) — grecki matematyk i filozof, domniemany założyciel ruchu filozoficzno-religijnego i naukowego zwanego pitagoreizmem; pitagorejczycy wierzyli w wędrówkę dusz: wielokrotne odradzenie się człowieka po śmierci biologicznej przez wcielanie się jego duszy w inne ciało. [przypis edytorski]

Że się zwierzęce przelewają dusze
W człowieka ciało; że psia twoja dusza
W wilku mieszkała, gdy go powieszono,
Wpłynęła w ciebie prosto z szubienicy,
Gdyś jeszcze w matki przeklętym był łonie,
Bo wszystkie twoje skłonności i żądze
Są wilcze, krwawe, głodne i żarłoczne.

SHYLOCK

Póki szyderstwem nie zniszczysz obligu,
Daremnie krzykiem płuć twoje męczysz.
Radzę ci z serca, dowcip twój połataj,
Bo jest dziurawy. Domagam się sądu.

DOŻA

Bellario listem poleca doktora
Młodego, ale pełnego nauki.
Gdzie jest ten doktor?

NERISSA

Czeka niedaleko
Na twą odpowiedź i twoje rozkazy.

DOŻA

Niech się więc śpieszy. Spomiędzy was kilku
Niech go uprzejmie wprowadzi do sali.
Tymczasem listu słuchajmy Bellaria.

SEKRETARZ

czyta

„Książę, w dzień odebrania waszego listu złożony byłem ciężką chorobą. Ale razem z waszym posłańcem przybył do mnie z Rzymu w odwiedziny młody doktor, nazwiskiem Baltazar. Opowiedziałem mu całą sprawę Żyda i kupca Antonia. Przerzuciliśmy ksiąg niemało; Baltazar wie moje zdanie, a dopełniając je własną nauką, której głębokości dostatecznie zalecić nie jestem w stanie, śpieszy w moim zastępstwie, aby żądaniu waszemu zadosyć uczynić. Proszę was, niech brak lat nie naraża go na brak waszego szacunku, bo nigdy jeszcze widzieć mi się nie zdarzyło z tak młodym ciałem tak starej głowy. Polecam go więc waszej uprzejmości, przekonany, że próba będzie dla niego lepszą niż moje słowa rekomendacją”.

DOŻA

Tak pisze do nas uczony Bellario.
Właśnie i młody doktor nasz przychodzi.

Wchodzi PORCJA w ubiorze doktora prawa.

Daj rękę. Stary przysłał cię Bellario?

PORCJA

Tak jest.

DOŻA

Więc witaj! Siądź przy moim boku.
Znaszli¹⁵⁹ treść sprawy, która tu się toczy,
W której dziś wyrok trybunał ma wydać?

¹⁵⁹znaszli — konstrukcja z partykułą -li; znaczenie: czy znasz. [przypis edytorski]

PORCJA

Wszystkie szczegóły znane mi dokładnie.
Teraz gdzie Żyd jest, gdzie kupiec Antonio?

DOŻA

Antonio, Shylock, przybliżcie się oba.

PORCJA

Imię twe Shylock?

SHYLOCK

Shylock imię moje.

PORCJA

Dziwnej natury proces wytoczyłeś,
Lecz w takiej formie, że weneckie prawa
Oprzec się twoim nie mogą żądaniom.

do ANTONIA

Tobie zagraża to niebezpieczeństwo?

ANTONIO

Tak jest, mnie, panie!

PORCJA

Czy uznajesz oblig?

ANTONIO

Uznaję.

PORCJA

Żydzie, bądź więc miłosierny.

SHYLOCK

A czemu, proszę, mam być miłosierny?

PORCJA

Dla miłosierdzia nikt przymusu nie ma;
Ono jak kropla niebieskiego deszczu
Spływa na ziemię, dwakroć błogosławi:
Tego, co daje, i tego, co bierze.
Ono z potężnych jest najpotężniejsze;
Przystoi królom lepiej niż korona.
Berło ich świadczy doczesną potęgę,
Obudza w sercach bojaźń majestatu
I groźne myśli o królów potędze;
Lecz miłosierdzie od władzy tej wyższe,
W królewskich sercach jego panowanie;
Ono jest Boga samego przymiotem:
Najpodobniejszy jest Bogu król ziemski,
Gdy sprawiedliwość słodzi miłosierdziem.
Dlatego, Żydzie, choć prawo za tobą,
Pomnij, że nikt z nas zbawienia nie znajdzie

Miłosierdzie, Władza, Król,
Bóg, Sprawiedliwość

Sprawiedliwość, Sąd,
Zbawienie, Miłosierdzie

W sprawiedliwości sędzie nieugiętym.
W modlitwach Boga o litość błagamy;
Czyż ta modlitwa nie uczy nas razem,
Żeśmy bliźniemu winni miłosierdzie?
Mówię tak długo, aby cię przebłagać,
Bo jeśli zechcesz uprzeć się przy prawie,
Trybunał musi Antonia potępić.

SHYLOCK

Zdam w swoim czasie liczbę z moich czynów;
Teraz chcę sądu wedle słów obligu.

PORCJA

Czy nie jest w stanie uiścić się z długu?

BASSANIO

I owszem. Ja mu w przytomności sądu
Daję podwójną sumę; gdy to mało,
Dziesięćkroć więcej zapłacić przyrzekam
Pod ręki, serca, pod głowy utratą.
Jeśli mu na tym nie dosyć, to widać,
Że nad uczciwym złość dziś tryumfuje.
Powagą twoją złam prawo, wykonaj
Z niewielką krzywdą wielką sprawiedliwość
I ugnij diabła okrutnego wolę.

PORCJA

Nie mogę. Nie ma w Wenecji potęgi
Mogącej łamać stanowione prawo.
Sąd taki byłby złym tylko przykładem,
Za którym liczna gromada nadużyć
W prawa by nasze wkradła się. Nie mogę.

Prawo

SHYLOCK

Daniel¹⁶⁰, o Daniel przyszedł nas rozsądzić!
O mądry sędzio, jakże cię uwielbiam!

PORCJA

Pozwól mi, proszę, oblig ten odczytać.

SHYLOCK

Oto jest, zacny, przewielebny sędzio!

PORCJA

Trzykroć ci większą ofiarują sumę.

SHYLOCK

Przysięga moja w niebie zapisana;
Krzywoprzysięstwem mamże się obciążyć?
Tego nie zrobię za Wenecję całą.

¹⁶⁰ Daniel — bohater biblijnej *Księgi Daniela*, prorok żydowski; znany m.in. z mądrości, jaką wykazał się jako młodzieniec, osądzając sprawę cnotliwej Zuzanny oskarżonej przez dwóch lubieżnych starców o cudzołóstwo (Dan 13). [przypis edytorski]

PORCJA

Oblig jest jasny; niewątpliwe prawo
Żydowi służy funt mięsa wykroić
Z Antonia piersi, spod samego serca.
Ale, Shylocku, pokaż miłosierdzie,
Weź, co ci dają; dozwól oblig podrzeć.

SHYLOCK

Jak go zapłaci wedle jego treści.
Widzę, że jesteś dostojnym doktorem,
Prawo znasz dobrze, jasno je wykladasz,
A więc cię teraz wzywam w imię prawa,
Którego jesteś potężnym filarem,
Przystąp do sądu. Na duszę przysięgam,
Nie ma języka zdolnego mnie zachwiać
W moich zamiarach, a przy mnie jest prawo.

Prawo, Sąd

ANTONIO

I ja z mej strony błagam was, sędziowie,
Wydajcie wyrok.

PORCJA

Wyrok tej jest treści:
Do noża jego pierś przygotuj swoją.

SHYLOCK

Szlachetny sędzio! Wyborny młodzieńcze!

PORCJA

Bo i duch prawa, i jego litera
Upoważniają wykonanie kary,
Którą twój oblig wyraźnie zastrzega.

SHYLOCK

To wielka prawda. O przemądry sędzio!
Jakże twój rozum lata twe prześciga!

PORCJA

Odsłoń więc piersi.

SHYLOCK

Tak jest, odsłoń piersi:
Tak mówi oblig; czy nie, zacny sędzio?
»Najbliżej serca«, to są własne słowa.

PORCJA

Czyli¹⁶¹ masz wagi, by mięso odważyć?

SHYLOCK

Mam je gotowe.

¹⁶¹czyli (daw.) — konstrukcja z partykułą -li; znaczenie: czy też, czy aby. [przypis edytorski]

PORCJA

Zarazem, Shylocku,
Miej w pogotowiu dobrego chirurga,
By go krwi ujście o śmierć nie przywiodło.

SHYLOCK

Czyś i to także w obligu wyczytał?

PORCJA

Choć oblig żadnej nie ma o tym wzmianki,
Zrób to przez proste ludzkości uczucie.

SHYLOCK

Warunku tego darmo w piśmie szukam.

PORCJA

A ty, Antonio, czy masz co powiedzieć?

ANTONIO

Tylko słów kilka. Umrzeć jestem gotów.
Bądź zdrow, Bassanio, daj mi twoją rękę;
Niech dola moja leż ci nie wyciska.
Uznaj w tym wszystkim fortuny przychyłność
Większą niż zwykle. Kiedy bowiem innych
Przymusza bogactw swych przeżyć ruinę,
Z zapadłym okiem, pomarszczonym czołem
Patrzeć na nędzę samotnej starości,
Mnie naraz z długich wyzwala męczarni.
Poleć mnie pięknej żony twej pamięci,
Powiedz jej koniec procesu Antonia,
Mów, jak cię kochał, powiedz, jak umierał,
A potem żądaj, niech rozsądzi sama,
Czyli Bassanio przyjaciela nie miał.
Nie żałuj, proszę, że stracić mnie musisz;
Ja, dług twój płacąc, życia nie żałuję.
Byleby Żyd ten pchnął nóż dość głęboko,
Dług mój, bez trwogi, chętnym płacę sercem.

Los, Upadek, Starość,
Śmierć

BASSANIO

Wiesz, mój Antonio, że pojąłem żonę,
Która mi droższa niżli moje życie;
Lecz życie, żona, ale świat ten cały
Mniej mi są drogie od twego żywota
I chciałbym wszystko utracić, poświęcić
Temu tu diabłu, byle cię ocalić.

PORCJA

Gdyby twa żona słyszała ofiarę,
Nie wiem, jak bardzo byłaby ci wdzięczna.

GRACJANO

I ja mam żonę, którą z duszy kocham,
Lecz chciałbym, żeby w niebie teraz była,
Błagała Boga, by psa tego zmiękczył.

NERISSA
Dobrze, że robisz ofiarę zaoczną,
Boby inaczej wojna była w domu.

SHYLOCK
na stronie
To chrześcijańscy męże. Ja mam córkę,
Wolałbym, żeby z rodu Barabasza¹⁶²
Dostała męża niż chrześcijanina.

Religia

głośno
Lecz czas tracimy na próżno. Do rzeczy!

PORCJA
Funt jego mięsa własnością jest twoją;
Tak prawo mówi, a stwierdza trybunał.

SHYLOCK
O wielki sędzio!

PORCJA
Wykroisz je z piersi;
Tak prawo mówi, a stwierdza trybunał.

SHYLOCK
O sędzio mądry! uczony! Do dzieła!

PORCJA
Poczekaj chwilę — jedno jeszcze słowo.
Oblig nie daję ci krwi ani kropli;
Funt jeden mięsa, powiada wyraźnie.
Weźże, co twoje, weź jeden funt mięsa;
Lecz biorąc mięso, jeżeli rozlejesz
Krwi chrześcijańskiej choć jedną kropelkę,
Wszystkie twe dobra prawo konfiskuje
Na rzecz Wenecji.

GRACJANO
Uczony sędzia! Shylock, co za sędzia!

SHYLOCK
Czy to jest prawo?

PORCJA
Pokażę artykuł.
Sprawiedliwości domagasz się ciągle,
Dam ci jej więcej, niżeli sam żądasz.

GRACJANO
Uczony sędzia! He, czy nie uczony?

¹⁶²Barabasza — w księgach *Nowego Testamentu*: przestępca winny ciężkiej zbrodni, współwzięcie Jezusa, głosem ludu uwolniony od kary ukrzyżowania. [przypis edytorski]

SHYLOCK
Więc wolę, niech mi potrójnie zapłaci
I z Bogiem idzie.

BASSANIO
Oto są pieniądze.

PORCJA
Nie; sprawiedliwość musim mu wymierzyć;
Chciał jego mięsa, niechże mięso weźmie.

GRACJANO
O wielki sędzia! Żydzie, mądry sędzia!

PORCJA
Dlatego śpiesz się zabrać twoje mięso,
Lecz strzeż się rozlać krew albo odkroić
Mniej albo więcej jak jeden funt mięsa;
Bo jeśli weźmiesz albo mniej lub więcej,
Choćby o setną tylko cząstkę grama,
Ba, choćby tylko i o włosą wagę,
Czekają na cię śmierć i konfiskata.

GRACJANO
O, drugi Daniel! Żydzie, drugi Daniel!
Teraz, niewierny, złapałem cię w szpony.

PORCJA
Czemu się wahasz, Shylocku? Do dzieła!

SHYLOCK
Zwróć mi kapitał, a kwituję z reszty.

BASSANIO
Czekam od dawna z sumą odliczoną.

PORCJA
Nie chciał jej przyjąć w przytomności sądu,
Sprawiedliwością niech się teraz cieszy.

GRACJANO
O Daniel, Daniel, Żydzie, drugi Daniel!
Dzięki ci za to, żeś to imię znalazł!

SHYLOCK
Nie mogęż dostać choćby kapitału?

PORCJA
Dostaniesz tylko, co oblig waruje,
A biada tobie, jeśli weźmiesz więcej!

SHYLOCK

A więc niech diabeł zapłaci mu za mnie!
Ja się wyrzekam praw moich.

PORCJA

Poczekaj!

Jeszcze wszystkiego nie skończyłeś z prawem.
W weneckich prawach stoi zapisane,
Iż gdy dowiedzie się cudzoziemcowi,
Że bezpośrednio albo też pośrednio
Godził na życie Wenecji mieszkańca,
Dóbr swych połowę na rzecz jego traci;
Drugą połowę skarb publiczny bierze,
A w końcu życiem samym winowajcy
Doża dowolnie może rozporządzić.
Dziś ten artykuł potępia cię, Żydzie,
Bo z procedury całej się wykrywa,
Że tak pośrednio, jak i bezpośrednio
Groziłeś życiu obżalowanego¹⁶³;
Dlatego wyżej przytoczona kara
Dotręga ciebie i twe posiadłości.
O miłosierdzie błagaj u stóp doży.

GRACJANO

Błagaj, niech ci się powiesić dozwoli.
Ale gdyś cały utracił majątek,
Gdy nie masz grosza na kupno postronka,
A więc publicznym kosztem będziesz wisiał.

DOŻA

Byś uczuć naszych sam poznał różnicę,
Wprzód niżli błagasz, daruję ci życie.
Twych dóbr połowę zabiera Antonio,
Ale część tego, co do skarbu wpływa,
Jeszcze pokorą możesz uratować.

PORCJA

Z Antonia części nic odjąć nie wolno.

SHYLOCK

Nie, zabierz życie; nie błagam o życie;
Dom mój zabierasz, zabierając słupy,
Co go wspierają; wydzierasz mi życie,
Gdy mi z rąk bierzesz wszystko to, czym żyję.

PORCJA

do ANTONIA

A ty, czym swoją pokażesz mu litość?

GRACJANO

Daj mu postronek gratis, lecz nic więcej.

¹⁶³obżalowany (daw.) — oskarżony o coś; podsądny. [przypis edytorski]

ANTONIO
Niech wyrok sądu, miłosierdzie doży
Wróć Żydowi połowę majątku.
Drugą połowę, aż do jego śmierci,
Na przechowanie zatrzymam u siebie,
A potem wszystko temu wiernie spłacę,
Który niedawno córkę jego wykradł.
Dwa jednak inne dołożę warunki:
Za tyle łaski chrzest przyjmie natychmiast
I w trybunale urzędownie stwierdzi
Donację¹⁶⁴ wszystkich swoich posiadłości
Córce i swemu synowi Lorenzo.

Sąd

DOŻA
Jeśli warunków obu nie dopełni,
Ja odwołuję słowo przebaczenia.

PORCJA
Żydzie, czy na to przystajesz?

SHYLOCK
Przystaję.

PORCJA
Więc, sekretarzu, akt wygotuj śpiesznie.

SHYLOCK
Pozwólcie teraz, żebym się oddalił,
Bo mi jest słabo. Akt przyslijcie za mną,
Podpiszę w domu.

DOŻA
Możesz się oddalić.

GRACJANO
Dwóch chrzestnych ojców do chrztu cię powiedzie;
Gdybym był sędzią, dodałbym dziesięciu¹⁶⁵,
Żeby powiedli cię na szubienicę.

Wychodzi SHYLOCK.

DOŻA
do PORCJI
Racz dzisiaj przyjąć obiad w moim domu.

PORCJA
Z żalem nie mogę przyjąć zaproszenia,
Bo mnie do Padwy obowiązek woła;
Wenecję muszę bez zwłoki opuścić.

¹⁶⁴donacja (z łac.) — darowizna. [przypis edytorski]

¹⁶⁵Dwóch chrzestnych (...) Gdybym był sędzią, dodałbym dziesięciu — tradycyjnie w anglosaskim systemie prawnym o winie lub niewinności osoby oskarżonej w procesie karnym decyduje ława przysięgłych, złożona z 12 osób (sędzia wyznacza tylko wymiar kary, jeśli przysięgli orzekną winę); współczesny Szekspirowi komediopisarz Ben Johnson w komedii *The Devil is an Ass* nazywa przysięgłych „chrzestnymi ojcami wedle prawa” (akt V, scena 5), to samo określenie pojawia się w *The Muse's Looking-Glass* (1630) Thomasa Randolpha oraz u Williama Bulleyna w jego *A Dialogue bothe pleasaunte and pietifull (...) against the fever Pestilence* (1564). [przypis edytorski]

DOŻA

Boleję, że tak nagle nas opuszczasz.

do ANTONIA

Pokaż się wdzięcznym temu doktorowi,
Bo wielkiej ceny oddał ci usługę.

Wychodzą DOŻA, senatorowie i służba.

BASSANIO

Drogi doktorze, ja i mój przyjaciel
Przez mądrość twoją uszliśmy szczęśliwie
Okrutnej kary; za twoje zabiegi
Zechciej uprzejmie z naszej przyjąć ręki
Te trzy tysiące dukatów Shylocka¹⁶⁶.

ANTONIO

A oprócz tego na zawsze bądź pewny
Naszej wdzięczności i miłości naszej.

PORCJA

Sumienie nasze najlepiej nas płaci.
Szczęśliwy, że was mogłem uratować,
W moim sumieniu jestem zapłacony.
Moją nauką nigdy nie frymarczył¹⁶⁷.
Przyjaźń mi waszą zachowajcie, proszę,
A teraz bądźcie zdrowi i szczęśliwi!

BASSANIO

Kochany sędzio, jedno jeszcze słowo.
Przyjmij co od nas, już nie jak zapłatę,
Lecz jak pamiątkę. Dozwól mi dwie łaski:
Śmiałość mi przebac, daru nie odmawiaj.

PORCJA

Trudno odmówić tylu naleganiom.
Dla twej miłości przyjmę na pamiątkę
Twe rękawiczki i pierścień ten z palca.
Nie cofaj ręki, na tym poprzestanę,
A ty zapewne nie zechcesz odmówić.

BASSANIO

Ten pierścień, sędzio, zbyt mały jest wagi
I wstyd mi taką dawać ci drobnostkę.

PORCJA

Ja znowu nie chcę nic innego przyjąć,
A szczerze pragnę dostać, o co proszę.

BASSANIO

Ten pierścień droższy dla mnie nad swą cenę.
Najdroższy brylant, który w całym mieście

¹⁶⁶ *Te trzy tysiące dukatów Shylocka* — tj. kwotę pożyczoną od Shylocka, która wcześniej miała mu być zwroconą. [przypis edytorski]

¹⁶⁷ *frymarzyć* (daw.) — kupczyć, handlować. [przypis edytorski]

Przez obwieszczenia znaleźć mi się uda,
Dam ci w podarku, ten zostaw mi tylko.

PORCJA

Szczodry, jak widzę, jesteś w obietnicach.
Tyś mnie nauczył żebrać, teraz uczysz,
Jak żebrakowi trzeba odpowiadać.

BASSANIO

Słuchaj, ten pierścień dostałem od żony,
Której przysiągłem, kładąc go na palec,
Że go nie sprzedam, nie dam ani strać.

PORCJA

Dobra wymówka, aby dar zatrzymać.
Jeśli twa żona przy zdrowych jest zmysłach,
Wie, za co pierścień dostałem w nagrodę,
Niedługo w sercu zachowa urazę.
Lecz dosyć na tym; bywajcie mi zdrowi!

Wychodzą PORCJA i NERISSA.

ANTONIO

Dobry Bassanio, daj mu ten pierścionelek.
Niech miłość moja i jego zasługi
Ten raz rozkazy żony twej przeważą.

BASSANIO

Śpiesz się, Gracjano, ponieś mu pierścionelek,
A jeśli możesz, przyprowadź go z sobą,
W Antonia domu będziemy czekali.

Wychodzą.

SCENA II

Wenecja. Ulica.

Wchodzi PORCJA i NERISSA.

PORCJA

Wyszukaj Żyda; niechaj akt podpisze,
A wracaj śpiesznie. Wyjeżdżamy w nocy
I powrót mężów dniem wyprzedzim całym.
Miły gościniec¹⁶⁸ niesiem dla Lorenza.

Wchodzi GRACJANO.

GRACJANO

Piękny doktorze, szczęście, żem cię znalazł.
Pan mój, Bassanio, po lepszym namyśle
Daje ci pierścień i na obiad prosi.

PORCJA

Pierścień z wdzięcznością przyjmuję, obiadu
Przyjąć nie mogę; przeproś go ode mnie.

¹⁶⁸gościniec — tu: prezent przywieziony z podróży. [przypis edytorski]

Proszę cię także, pokaż, jeśli możesz,
Sekretarzowi memu dom Shylocka.

GRACJANO
Chętnie.

NERISSA
Wprzód z panem chwilę chcę pomówić.

na stronie do PORCJI
Spróbuję pierścień wyłudzić od męża,
Który na palcu wiecznie nosić przysiągł.

PORCJA
Dostaniesz, ręczę. Będą po staremu
Kląć się, że dali mężczyznom pierścionki,
Lecz my bezczelność spłacim bezczelnością,
A klęciem klęcie. Wiesz, gdzie się zejść mamy.

NERISSA
Prowadź mnie teraz do Shylocka domu.

Wychodzą.

AKT PIĄTY

SCENA I

Belmont. Aleja prowadząca do domu PORCJI.

LORENZO i JESSICA.

LORENZO

Jak jasny księżyc! W takiej jak ta nocy,
Kiedy wiatr słodki drzew całował szczyty,
One całunków nie zdradzały szumem,
Troilus¹⁶⁹ stapał po trojańskich murach
I słał westchnienia ku greckim obozom
Do swej Kresydy¹⁷⁰.

Księżyc, Noc, Wiatr,
Drzewo, Pocałunek,
Miłość, Tęsknota

JESSICA

W takiej jak ta nocy
Tysbe¹⁷¹, z traw roś lęklwie strząsając,
Lwa groźnym cieniem nagle przerażona,
Z trwogą pierzchnęła.

LORENZO

W takiej jak ta nocy
Dydona¹⁷², w ręku z gałązką wierzbową,
Na pustym brzegu wzywała kochanka,
Ażeby wrócił.

JESSICA

W takiej jak ta nocy
Medea¹⁷³ zioła czarowne zbierała,
Którymi ciała starego Ezona
Wróciła młodość.

LORENZO

W takiej jak ta nocy
Dom opuściła ojcowski Jessica
I biegła z swoim rozrutnym kochankiem
W Belmont się schronić.

¹⁶⁹*Troilus* (mit. gr.) — młody książę Troi, syn Priama; wg legendy średniowiecznej zakochany w Kresydzie, wzór wiernego kochanka; po innych autorach (m.in. Boccaccio, Chaucer) rozwiniętą wersję tej historii miłosnej przedstawił także Szekspir, w sztuce *Troilus i Kresyda* (1602). [przypis edytorski]

¹⁷⁰*Kresyda* — postać ze średniowiecznych i renesansowych opowieści o wojnie trojańskiej: Trojanka, córka kapłana Kalchasa, ukochana księcia Troilusa, w ramach wymiany zakładników wysłana do obozu Greków. [przypis edytorski]

¹⁷¹*Tysbe* (mit. gr.) — bohaterka jednej z opowieści poematu *Przemiany* Owidiusza: ukochana Pyrama. Kochankowie należeli do zwaśnionych rodzin, porozumiewali się potajemnie przez szparę w murze. Tysbe, która przyszła pierwsza na umówione spotkanie, zobaczyła lwa i uciekła, gubiąc przy tym okrycie. Pyram, widząc poszarpaną szatę i sądząc, że Tysbe zginęła, popełnił samobójstwo. Gdy Tysbe odkryła jego ciało, również odebrała sobie życie. Romantyczna opowieść o Pyramie i Tysbe, bardzo popularna w średniowieczu i renesansie, znalazła odbicie w dramacie Szekspira *Romeo i Julia* (1597). [przypis edytorski]

¹⁷²*Dydona* — legendarna królowa fenicka, założycielka i królowa Kartaginy; w *Eneidzie* Wergiliusza zakochana w Eneasz, trojańskim księciu, który uciekł z płonącej Troi ze swoim ojcem, synem i garstką towarzyszy; chciała oddać mu swą rękę i władzę nad miastem, ale mimo jej prośb posłuszny woli bogów Eneasza porzucił ją i odpłynął do Italii, by założyć tam nowe państwo; zrozpaczona Dydona przeklęła go i popełniła samobójstwo; w *ręku z gałązką wierzbową*: symbolem żaloby po stracie kochanka. [przypis edytorski]

¹⁷³*Medea* (mit. gr.) — czarodziejka, córka króla Kolchidy, zakochana w Jazonie, pomogła mu zdobyć złotego runo, po czym uciekła z nim i została jego żoną; na prośbę Jazona swoimi czarami przywróciła młodość jego ojcu Ajzonowi (łac. *Aeson*). [przypis edytorski]

JESSICA

W takiej jak ta nocy
Młody Lorenzo miłość jej przysięgał,
Wykradł jej duszę tysiącami przysięg,
Przysięg fałszywych.

LORENZO

W takiej jak ta nocy
Piękna Jessica, malutka złośnica,
Kochanka swego ciężko spotwarzyła;
On jej przebaczył.

JESSICA

Przenocowałabym
Wszystkie twe noce, ale ktoś nadchodzi.

Wchodzi STEFANO.

LORENZO

Któż się tak śpieszy wśród milczenia nocy?

Noc, Milczenie

STEFANO

Swój, wasz przyjaciel.

LORENZO

Imię, przyjacielu.

STEFANO

Jestem Stefano, przynoszę wiadomość,
Że pani moja jeszcze przed świtaniem
Do Belmont wróci. Teraz u stóp krzyża
Kłęczy w pokorze i zanosi modły
O dnie szczęśliwe swojego zameścia.

LORENZO

Kto z nią przybywa?

STEFANO

Nikt oprócz Nerissy
I pustelnika. Czy pan już powrócił?

LORENZO

Nie, dotąd żadnej o nim wiadomości.
Teraz, Jessico, wracajmy do domu,
Pomyślmy, jakby piękną panią naszą
W chwili powrotu witać uroczyscie.

Wchodzi LANCELOT.

LANCELOT

Hola, ho! Hola, ho! Hola, ho!

LORENZO

Kto tam woła?

LANCELOT

Hola, ho! Czy nie widziałeś przypadkiem pana Lorenzo, pana Lorenzo? Hola, ho!

LORENZO

Przestań wrzeszczeć, człowieku, tu jestem.

LANCELOT

Hola, ho! A gdzie?

LORENZO

Tu.

LANCELOT

Więc mu powiedz, że przyszła pocztą od mojego pana z pełnym rogiem¹⁷⁴ dobrych nowin. Pan mój wraca przed świtanie.

Wychodzi.

LORENZO

Idźmy, o droga, w domu na nich czekać.

Ale nie, po co w murach się zamykać?

Dobry Stefano, zapowiedz służącym,

Że lada chwila pani się pokaże.

Każ wyjść kapeli na wolne powietrze.

Wychodzi STEFANO.

Jak słodko drzemie światło na pagórku!

Tu siądźmy, tutaj niech muzyki fale

W uszy nam płyną; nocy miękka cichość

Słodkiej harmonii przystoi najlepiej.

Usiądź, Jessico; spojrzysz, jak sklep¹⁷⁵ nieba

Jasno wybity złotymi gwiazdami;

Najmniejsza kula wśród gwiazd tych tysiąca

W biegu swym śpiewa¹⁷⁶ jak anioł niebieski,

Wtórząc chórom młodych cherubinów¹⁷⁷.

Taka harmonia w nieśmiertelnych duszach;

Ale dopóki w tym błocie znikomym

Duch nasz zamknięty, nie możemy jej słyszeć.

Wchodzi muzyka.

Zaczniście, hymnem rozbudźcie Dianę¹⁷⁸,

Najsłodsze tony ślijcie w pani uszy,

Niech ją muzyka przyciągnie do domu.

Muzyka.

JESSICA

Słodka muzyka wesele mi kradnie.

LORENZO

Bo twoje myśli pod władzę swą bierze.

Rzuć tylko oczy na swawolne stado

¹⁷⁴z pełnym rogiem — nawiązanie do mitycznego rogu obfitości, stale napelnianego się pożywieniem. [przypis edytorski]

¹⁷⁵sklep (daw.) — sklepienie. [przypis edytorski]

¹⁷⁶Najmniejsza kula wśród gwiazd tych tysiąca w biegu swym śpiewa... — mowa o tzw. harmonii sfer, przepelniającej kosmos, niesłyszalnej dla ludzi muzyce; wg dawnej koncepcji pitagorejczyków, popularnej aż do XVII w., orbity (sfery) ciał niebieskich pozostają ze sobą w takich samych prostych stosunkach liczbowych jak dźwięki muzyki, zatem wszechświat rozbrzmiewa nieustającą harmonią, której ludzie nie słyszą, gdyż żyją wśród niej od urodzenia. [przypis edytorski]

¹⁷⁷cherubini — występujące w Biblii potężne istoty nadprzyrodzone, skrzydlaci strażnicy, pomagający Bogu w rządzeniu światem; wg tradycji mają młodzieńcze, ludzkie rysy, stoją wysoko w niebiańskiej hierarchii. [przypis edytorski]

¹⁷⁸Diana (mit. rzym.) — dziewicza bogini łowów i księżycą, odpowiednik gr. Artemidy; tu w jej imieniu głoska „i” czytana jako zgłoskotwórcza: Di-a-na. [przypis edytorski]

Muzyka, Noc

Niebo, Gwiazda, Muzyka

Koń, Zabawa, Muzyka

Nieujeżdżonych, dzikich, młodych żrebiąt,
Jak rżą, jak skaczą po łąkach szalone,
Posłuszne tylko krwi gorącej w żyłach;
Lecz niech przypadkiem usłyszają głos trąby
Lub jakikolwiek dźwięk uszami schwycą,
Ujrzysz, jak całe wstrzymuje się stado,
Z dzikiej żrenicy łagodność wygląda,
Słodkiej muzyki zbudzona potęgą.
Stąd to poeci mówią, że Orfeusz¹⁷⁹
Ciągnął za sobą lasy, wody, skały,
Bo nie ma duszy tak wścieklej, tak twardej,
By jej na chwilę nie zmiękczyły pieśni.
Człowiek, co nie ma w swych piersiach muzyki,
Którego rzewne nie wzruszają tony,
Do zrad, podstępów, grabieży jest skłonny,
Duch jego ciężki jak ciemności nocne,
A myśli jego tak jak Erebus¹⁸⁰ czarne.
Takiemu nigdy nie ufaj. Słuchajmy!

Muzyka

Muzyka, Zło

PORCJA i NERISSA *pokazują się w odległości.*

PORCJA

To światło w moim goreju¹⁸¹ przedsieniu¹⁸²,
Uboga lampa jak daleko błyszczy!
Pośród złych ludzi tak czyn dobry świeci.

NERISSA

Gdy księżyc jaśniał, nie znać¹⁸³ było lampy.

PORCJA

Tak większa chwała mniejszą chwałę gasi.
Namiestnik króla króla blaskiem świeci,
Nim król przybędzie; wtedy jego światłość
Znika jak strugi wędrujące fale
Wśród oceanu. Lecz słuchaj, muzyka!

NERISSA

To zwykła domu twojego kapela.

PORCJA

Wszystko, jak widzę, względnie tylko dobre.
Muzyka w nocy słodsza mi się zdaje.

Noc, Muzyka

NERISSA

Bo głucha cichość wdzięku jej przyczynia.

PORCJA

Dla obojętnych, roztargnionych uszu
Wrona tak słodko jak skowronek śpiewa,

¹⁷⁹Orfeusz (mit. gr.) — niezrównany tracki śpiewak i poeta, swoim śpiewem uspokajał dzikie bestie i poruszał nawet rzeczy nieożywione. [przypis edytorski]

¹⁸⁰Ereb (mit. gr.; z gr. *erebos*: mrok) — bóg ciemności, a także określenie podziemnej krainy zmarłych (Hadesu) albo najgłębszej i najciemniejszej jej części (Tartaru). [przypis edytorski]

¹⁸¹gorzeć (daw.) — palić się, płonąć. [przypis edytorski]

¹⁸²przedsień — przednia część sieni, przedsionek. [przypis edytorski]

¹⁸³nie znać — tu: nie widać. [przypis edytorski]

I słowik nawet, gdyby we dnie nucił
Wśród gęsi gęgu, może od strzyżyka¹⁸⁴
Lepszym nie wydałby się muzykantem.
Rzecz każda, tylko gdy w porę się jawi,
Dokonałości otrzymuje palmę.
Cichość! Jak księżyc śpi z Endymionem¹⁸⁵
I nie chce, żeby zbudziła go wrzawa.

Ustaje muzyka.

LORENZO
Głos to jest Porcji albo słuch mnie zwodzi.

PORCJA
Poznał mnie, widzę, jak ślepy kukulkę —
Po szpetnym głosie.

LORENZO
O, witaj nam, pani!

PORCJA
Za mężów zdrowie błagałyśmy Boga,
Może te modły powrót ich przyśpieszą.
Czy już wrócili?

LORENZO
Nie wrócili jeszcze,
Lecz ich posłaniec przed chwilą oznajmił,
Że są już blisko.

PORCJA
Śpiesz się więc, Nerisso,
Nakaż służącym, niech nie robią wzmianki,
Żeśmy na chwilę dom ten opuścili;
A i wam także milczenie zalecam.

Słychać odgłos trąbki.

LORENZO
To mąż twój, pani, słyszę jego trąbkę.
O nas się nie bój, nie mrukniemy słowa.

PORCJA
Noc ta się zdaje tylko dniem w chorobie,
Bledszym z cierpienia; dzień tak się wydaje,
Kiedy się słońce utuli za chmury.

Noc, Choroba, Cierpienie,
Cień

Wchodzi ANTONIO, BASSANIO, GRACJANO i ich służba.

¹⁸⁴strzyżyk — mały ruchliwy ptak, pospolity w zaroślach. [przypis edytorski]

¹⁸⁵Endymion (mit. gr.) — piękny pasterz, ukochany bogini księżycy Selene; na jej prośbę Zeus obdarzył go wieczną młodością i pogrążył w wiecznym śnie w grocie, w której go odtąd odwiedzała w księżycowe noce; tu w jego imieniu „i” czytane jako zgłoskotwórcze: En-dy-mi-o-nem. [przypis edytorski]

BASSANIO

Z antypodami¹⁸⁶ dzień byśmy nasz mieli,
Gdybyś za słońce wschodzić tylko chciała¹⁸⁷.

PORCJA

Niech będę słońcem, lecz tylko dla ciebie:
Żona, co wszystkim zarówno chce świecić,
Nad mężem tylko noc zawiesi czarną.
Lecz niech się wszystko z bożą dzieje wolą!
Witaj, o mężu, witaj w twoim domu!

Żona, Słońce, Światło,
Mąż, Noc

BASSANIO

Dzięki ci. Witaj mego przyjaciela;
To jest Antonio, drogi mój Antonio,
Któremu tyłem jest obowiązany.

PORCJA

O, bardzo wiele, bo on, jak słyszałam,
Ciężkie za ciebie wziął zobowiązanie.

ANTONIO

Już mi za wszystko sówicie zapłacił.

PORCJA

Jak są nam mile twoje odwiedziny,
Nie czcym wyrazem dowiodę ci, panie,
Dlatego grzecznych oświadczeń ci skąpię.

GRACJANO i NERISSA *rozmawiają na stronie.*

GRACJANO

Krzywdzisz mnie, świadkiem ten księżyc na niebie,
Sekretarzowi sędzi go oddałem.
Chciałbym w rzezańca¹⁸⁸ zmienić pisarczyka,
Gdy cię ta sprawa tak mocno dotyka.

PORCJA

Jak to? Już wojna? Co ją zapaliło?

GRACJANO

Złota obrączka, ubogi pierścionek,
Który mi dała, którego dewiza¹⁸⁹
Nie większą miała poetyczną wartość
Od nożownika dewizy na trzonku:
»Kochaj mnie szczerze, a nie zgub mnie, proszę«.

NERISSA

Co o poezji pleciesz, o wartości?
Czy nie przysiągłeś, kiedy ci go dałam,

¹⁸⁶*antypodowie* (z gr. *antipodes*: naprzeciw stopy) — ludzie mieszkający na antypodach, tj. po przeciwnej stronie kuli ziemskiej. [przypis edytorski]

¹⁸⁷*Gdybyś za słońce wschodzić tylko chciała* — tzn. gdybyś zechciała wschodzić zamiast słońca, zastępować je. [przypis edytorski]

¹⁸⁸*rzeżaniec* (daw.) — eunuch, kastrat. [przypis edytorski]

¹⁸⁹*dewiza* — tu: wyryty na przedmiocie krótki napis z myślą przewodnią. [przypis edytorski]

Że go nie zdejmiesz z palca aż do śmierci,
Że go po śmierci do grobu zabierzesz?
Jeśli nie dla mnie, to dla przysiąg własnych
Trzeba ci było wiernie go zachować.
Sekretarzowi dał go! Ten sekretarz
Nie będzie nigdy włosa miał na brodzie.

GRACJANO
Będzie, byleby wyrósł na mężczyznę.

NERISSA
Tak, gdy dziewczyna wyrośnie na męża.

GRACJANO
Klnę się na duszę, pierścień ten oddałem
Biednemu dziecku, małemu chłopięciu,
Twojego wzrostu, sędzi wyrostkowi;
Nie chciał innego poczystnego¹⁹⁰ przyjąć.
Powiedz sumiennie, mógłżem mu odmówić?

PORCJA
Otwarcie powiem, niedobrze zrobiłeś,
Żeś dał tak łatwo pierwszy prezent żony,
Rzecz, którąś włożył na palec wśród przysiąg,
Wiernością przybił do twojego ciała.
Ja także dałam pierścień kochankowi,
On także przysiągł zachować go wiernie
I jestem przysięga gotowa za niego,
Że by go z palca nie zdjął, nie odstąpił
Za świata skarby. Wierź mi, Gracjano,
Daleś twej żonie słuszny powód żalu.
Ja na jej miejscu straciłabym rozum.

BASSANIO
na stronie
Ach, czemuż sobie nie uciąłem ręki,
Abym mógł przysiąc, że ją utraciłem,
Pierścienia broniąc!

GRACJANO
Bassanio dał także
Pierścień sędziemu, który nań zasłużył,
O który prosił; a jego sekretarz,
Co się umęczył, akta redagując,
O mój się uparł; ni jeden, ni drugi
Nie chciał innego przyjąć honorarium.

PORCJA
Jakiż to pierścień dałeś mu, Bassanio?
Nie ten, przypuszczam, który ja ci dałam?

¹⁹⁰*poczystne* — podarunek honorowy; honorarium, wynagrodzenie; od słowa *czeńć*: szacunek, poważanie.
[przypis edytorski]

BASSANIO

Gdybym chciał kłamstwo do błędu przyrzucić,
Przeczyłbym temu. Lecz widzisz mój palec;
Palec jest nagi, zniknął z niego pierścień,

PORCJA

Jak z twego serca i prawda, i wiara.
Niebo mi świadkiem, że do twego łóża
Nie wstąpię, póki nie ujrzę pierścionka.

BASSANIO

Gdybyś wiedziała, komu dałem pierścień,
Gdybyś wiedziała, za kogom dał pierścień,
Gdybyś wiedziała, za co dałem pierścień,
Z jaką niechęcią odstąpiłem pierścień,
Gdy nie chciał przyjąć nic, ten tylko pierścień,
Wiem, że by zaraz gniewy twe ostygły.

PORCJA

Gdybyś znał cnoty, które miał ten pierścień,
Gdybyś znał wartość tej, co dała pierścień,
Honor, co wzywał, byś zachował pierścień,
Nie tak byś łatwo z palca zsunął pierścień;
Bo gdzie jest człowiek tyle bezrozumny,
Aby upornie stał przy swym żądaniu,
Gdybyś był bronił szczerze i gorliwie,
Jak świętej rzeczy, mego podarunku?
Tak jak Nerissa, i ja też przysięgam,
Że mój dziś pierścień jakaś ma kobieta.

BASSANIO

Nie, na mój honor, nie, na moją duszę,
Nie, nie kobieta, ale doktor prawa,
Który z pogardą złoto me odrzucił,
O pierścień prosił; odmówiłem naprzód;
Widziałem, z jaką urazą odchodził
Ten, który drogie mego przyjaciela
Ocalił życie. I cóż miałem robić?
Kochana, pierścień musiałem mu posłać,
Zmuszony wstydem i sumienia głosem.
Miałem oszpecić niewdzięczności plamą
Czysty mój honor? Przebac mi, o droga!
Ale przysięgam na te jasne gwiazdy,
Że gdybyś była przytomna, ty sama
Zdjęłabyś pierścień i dała go sędzi.

PORCJA

Niechże ten doktor w strony te nie zjeżdża.
Gdy dostał klejnot, którym tak kochała,
Któryś miał chować dla mojej miłości,
I ja też będę równie szczodrobliva,
Dla niego będzie wszystko, co jest moje,
Nawet me ciało i mężowskie łóżo.
Poznać go, wierzaj, nietrudno mi będzie.

Strzeż mnie jak Argus¹⁹¹, nie opuszczaj domu,
Bo ile razy zostawisz mnie samą,
Przysięgam na mój honor dotąd czysty,
Że bez doktora spać się nie położę.

NERISSA

I ja nie myślę spać bez sekretarza.
Wiesz, co cię czeka, jeśli się oddalisz.

GRACJANO

Niechże sekretarz nie wpadnie mi w ręce:
Jeśli go złapię, pióro mu ukręcę.

ANTONIO

Ja nieszczęśliwą sporów tych przyczyną.

PORCJA

Nie trap się. Mimo to miło cię widzieć.

BASSANIO

Daruj mi, Porcjo, błąd ten przymuszony,
A w przytomności tych wszystkich przyjaciół
Przysięgam, droga, na jasne tve oczy,
W których się widzę...

PORCJA

Słyszycie, co mówi?
We dwu mych oczach podwójnie się widzi,
Raz w każdym oku; mam wierzyć przysiędze,
Którą wykonał na swe dwie postacie?

BASSANIO

Błąd mi ten przebacz! Przysięgam na duszę,
Że ci raz drugi nie złamię przysięgi.

ANTONIO

Dla jego szczęścia życie naraziłem,
A od mąk strasznych ten mnie uratował,
Który dziś pierścień Bassania posiada.
Teraz powtórnie głową moją ręczę,
Że mąż twój więcej nie złamie ci wiary.

PORCJA

Bądź mu rękojmią; daj mu ten pierścioneć
I zaleć, żeby lepiej go pilnował.

ANTONIO

Weź i przysięgnij zachować go wiernie.

BASSANIO

Ach! To pierścioneć, który sędzi dałem!

¹⁹¹Argos (mit. gr.), łac. *Argus* — stuoki, zawsze czuwający olbrzym, pilnujący nimfy Io na rozkaz bogini Hery.
[przypis edytorski]

PORCJA

Mnie go dał sędzia. Daruj mi, Bassanio,
Lecz doktor ze mną spał za ten pierścionek.

NERISSA

Przebacz mi także, dobry mój Gracjano,
Lecz ów wyrostek, sekretarz doktora,
Za ten pierścionek noc przepędził ze mną.

GRACJANO

To coś wygląda, jakby szarwark¹⁹² w lecie,
Gdy dobrą drogę lud naprawiać śpieszy.
Mamyż mieć rogi, nim na nie zasłużym?

PORCJA

Mów trochę skromniej. Sprawa ta was dziwi;
Oto list, który rzecz wyjaśni całą;
Jest to list z Padwy, pisze go Bellario.
Tam wyczytacie, że Porcja doktorem,
Nerissa była jego sekretarzem.
Że wkrótce po was dom ten opuściłam,
Wróciłam tylko na chwilę przed wami,
To wam potwierdzi Lorenza zeznanie.
Raz jeszcze witaj, Antonio! Dla ciebie
Mam stokroć lepsze nowiny w zapasie,
Niż się spodziewasz; list ten otwórz tylko,
A w nim wyczytasz, że trzy twe okręty
Wbiegły do portu z bogatym ładunkiem.
Jakim przypadkiem list ten wpadł mi w ręce,
Nie pytaj teraz.

ANTONIO

Z dziwu oniemiałem.

BASSANIO

Byłaś doktorem, a jam cię nie poznał!

GRACJANO

Tenli sekretarz rogi mi przypawi?

NERISSA

On sam, a wtedy dotrzyma ci słowa,
Kiedy na męża wyrośnie.

BASSANIO

Doktorze,
Będziesz mi słodkim nocy towarzyszem,
A gdy odjadę, śpijże z moją żoną.

ANTONIO

Dałaś mi życie i z czego żyć dajesz,
Bo tu niemylnie wyczytuję wieści,
Że me okręty wróciły szczęśliwie.

¹⁹²szarwark — przymusowe świadczenia w robociznie wykonywane przez ludność wiejską dla publicznego pożytku, najczęściej przy budowie i naprawie dróg, mostów i wałów przeciwpowodziowych. [przypis edytorski]

PORCJA

Słuchaj, Lorenzo, młody mój sekretarz
Ma i dla ciebie dobre wiadomości.

NERISSA

Za które żadnych kosztów nie wymaga.
Masz akt zapisu, którym Żyd bogaty
Wszystkie wam skarby leguje¹⁹³ po śmierci.

LORENZO

O piękne panie, wy spuszczaście mannę¹⁹⁴
Na pustą drogę zgłodniałego ludu.

PORCJA

Już świta prawie; widać z waszych oczu,
Że wszystko jeszcze nie dosyć wam jasne;
Idźmy do domu; tam z nas wywód słowny
Możecie ciągnąć i wszystko wyświecić.

GRACJANO

Niech i tak będzie. Pierwszy wywód słowny,
Który z mej pięknej wyciągam Nerissy,
Jest, czy chce czekać przyszłego wieczora,
Czy też spać woli, choć już świtu pora;
A gdy dzień przyjdzie, nocy będę wzywać,
Bym z sekretarzem akta mógł spisywać.
Odtąd zaś, póki stanie mi istnienia,
Jak własnych źrenic będę strzegł pierścienia.

¹⁹³legować (daw.) — zapisywać w testamencie. [przypis edytorski]

¹⁹⁴manna — w Biblii: pokarm, który został zesłany Izraelitom przez Boga w trakcie ich wędrówki przez pustynię po ucieczce z Egiptu (Wj 16,14–15; Lb 11,7–9). [przypis edytorski]

Wszystkie zasoby Wolnych Lektur możesz swobodnie wykorzystywać, publikować i rozpowszechniać pod warunkiem zachowania warunków licencji i zgodnie z **Zasadami wykorzystania Wolnych Lektur**.

Ten utwór jest w domenie publicznej.

Wszystkie materiały dodatkowe (przypisy, motywy literackie) są udostępnione na **Licencji Wolnej Sztuki 1.3**. Fundacja Wolne Lektury zastrzega sobie prawa do wydania krytycznego zgodnie z art. Art.99(2) Ustawy o prawach autorskich i prawach pokrewnych. Wykorzystując zasoby z Wolnych Lektur, należy pamiętać o zapisach licencji oraz zasadach, które spisaliśmy w **Zasadach wykorzystania Wolnych Lektur**. Zapoznaj się z nimi, zanim udostępnisz dalej nasze książki.

E-book można pobrać ze strony: <https://wolnelektury.pl/katalog/lektura/shakespeare-kupiec-wenecki/>

Tekst opracowany na podstawie: William Shakespeare, Kupiec wenecki. Dramat w 5 aktach, tłum. L. Urlich, Nakład Gebethnera i Wolfa, Warszawa-Kraków [1919]

Wydawca: Fundacja Wolne Lektury

Publikacja zrealizowana w ramach biblioteki Wolne Lektury (wolnelektury.pl). Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury – państwowego funduszu celowego.

Opracowanie redakcyjne i przypisy: Paulina Choromańska, Wojciech Kotwica.

ISBN 978-83-288-7555-5

Wesprzyj Wolne Lektury!

Wolne Lektury to projekt fundacji Wolne Lektury – organizacji pożytku publicznego działającej na rzecz wolności korzystania z dóbr kultury.

Co roku do domeny publicznej przechodzi twórczość kolejnych autorów. Dzięki Twojemu wsparciu będziemy je mogli udostępnić wszystkim bezpłatnie.

Jak możesz pomóc?

Przekaż 1,5% podatku na rozwój Wolnych Lektur: Fundacja Wolne Lektury, KRS 0000070056.

Wspieraj Wolne Lektury i pomóż nam rozwijać bibliotekę.

Przekaż darowiznę na konto: [szczegóły na stronie Fundacji](#).